

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**PROBLEMATIKA HOVOROVOSTI
V UČEBNÍCÍCH ČJ PRO ZÁKLADNÍ/STŘEDNÍ
ŠKOLY**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Matějková

Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Chýlová, Ph.D.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 7. července 2017.

.....

Tímto bych chtěla poděkovat PaedDr. Heleně Chýlové Ph.D. za cenné rady,
připomínky a vstřícný přístup.

Obsah

ÚVOD	5
1 CÍL A METODY PRÁCE, HYPOTÉZY	6
1.1 Cíl a metody práce.....	6
1.2 Pracovní hypotézy	8
2 TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1 Národní jazyk a jeho stratifikace.....	9
2.1.1 Základní kritéria dělení českého jazyka:	9
2.1.2 Český jazyk – dělení podle spisovnosti.....	9
2.1.3 Přehled útvarů národního jazyka z hlediska spisovnosti / nespisovnosti	12
2.1.4 Kritéria dělení českého jazyka z hlediska lexikálního a stylového	13
2.2 Hovorová čeština.....	16
2.2.1 Hovorová čeština a běžně mluvený jazyk	17
2.2.2 Hovorová a obecná čeština.....	17
2.2.3 Hovorové prostředky	18
2.2.4 Hovorové prostředky v projevech z hlediska stylistického.....	18
2.2.5 Hovorová slova	19
2.2.6 Hovorové projevy z hlediska syntaktického	21
3 SHRnutí TEORETICKÉ ČÁSTI	22
4 PRAKTICKÁ ČÁST	23
4.1 Učebnice č. 1: Český jazyk pro 4. ročník základní školy	23
4.1.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny	23
4.1.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost	24
4.1.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky	26
4.1.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu	29
4.1.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami	30
4.2 Učebnice č. 2: Český jazyk pro 6. ročník základní školy	32
4.2.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny	32
4.2.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost	34
4.2.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky	37
4.2.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu	41
4.2.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami	42
4.3 Učebnice č. 3: Hravá čeština - učebnice pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.....	43
4.3.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny	43
4.3.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost	43
4.3.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky	46
4.3.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu	56
4.3.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami	57
4.4 Učebnice č. 4: Český jazyk 9 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia..	58
4.4.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny	58
4.4.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost	60
4.4.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky	61
4.4.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu	64
4.4.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami	65
4.5 Učebnice č. 5: Český jazyk pro 1. ročník gymnázií.....	66
4.5.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny	66
4.5.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost	70
4.5.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky	70

	4.5.4	Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu	72
	4.5.5	Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami	72
5		ZÁVĚR	73
6		RESUMÉ	76
7		CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ	77
8		SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	78

ÚVOD

Hovorová čeština je z hlediska zařazení do systému českého jazyka komplikovaný jev, protože se názory lingvistů na spisovnost hovorové češtiny různí.

Toto téma jsem si vybrala především proto, že jsem sama byla donedávna přesvědčena o tom, že hovorovou vrstvu řadíme k nespisovné části českého jazyka. Domnívám se, že toto pochybení může pramenit z nedostatečného vymezení pojmu hovorovosti na ZŠ i na gymnáziu.

Zajímalo mě, jak k problematice hovorovosti přistupují učebnice nižšího i vyššího stupně ZŠ, středních škol a gymnázií, proto jsem se rozhodla tematiku hovorovosti v učebnicích českého jazyka pro základní a střední školy prozkoumat podrobněji.

1 CÍL A METODY PRÁCE, HYPOTÉZY

1.1 Cíl a metody práce

Cílem této práce je zjistit, jak vybrané učebnice českého jazyka pro základní a střední školy pracují s pojmem hovorová čeština a nakolik se problematikou hovorovosti zabývají.

Při řízených rozhovorech s učiteli českého jazyka ZŠ na téma hovorová čeština (období září – prosinec 2016), které předcházely zadání práce, jsem se setkala s tím, že 7 učitelů z 15 tvrdilo, že hovorová čeština patří do nespisovné vrstvy, a takto ji také řadí ve vyučování.

Prostudovala jsem ŠVP deseti náhodně vybraných základních a středních škol. I zde se v šesti případech vyskytovalo řazení hovorové češtiny k nespisovnému jazyku. Např. v programu 6. ročníku ZŠ v Dobřanech jsem našla zadání úkolu z oblasti významosloví (konkrétně látka synonyma): *Žák hovorové či nářeční češtiny nahrazuje spisovnou češtinou.*¹ Z této formulace lze chápat, že ZŠ v Dobřanech řadí hovorovou češtinu do nespisovné vrstvy ČJ a nabádá studenty, aby hovorová slova nahrazovala „spisovnými“ (pravděpodobně neutrálními).

Začala jsem studiem odborných příruček, které vysvětlují pojem hovorová čeština, abych sama lépe porozuměla tomuto tématu a pochopila, jakou funkci v českém jazyce má hovorovost a hovorová čeština. Využila jsem metodu studijní. Komparovala jsem různé odborné knihy, internetové slovníky a příručky.

Podle ŠVP deseti základních škol jsem zjistila, že se s látkou hovorovosti pracuje ve 4. ročníku, kdy se děti poprvé setkávají s touto tematikou, některé školy pokračují s touto problematikou i v 5. a 6. ročníku (především v rámci psaní slohu nebo práce se synonymy), a v 9. třídě pak většina škol rozšiřuje tuto látku o významosloví – zavádí pojmy argot, slang, obecná čeština, dialekty.

Na základě získaných informací jsem vybírala učebnice vhodné k výzkumu a sběru dat.

¹ Základní škola Dobřany - *Základní škola Dobřany, okres Plzeň-jih* [online]. Copyright ©d [cit. 06.06.2017].

Dostupné z: http://www.zsdoabrany.cz/e_download.php?file=data/editor/8cs_1.pdf&original=%C5%A0VP+Z%C5%A0+Dob%C5%99any+2016.pdf

V praktické části jsem použila metodu excerptce v období únor – duben 2017. K rozboru jsem zvolila učebnice různých ročníků ZŠ a SŠ. Do výběru jsem záměrně zařadila i učebnici 1. stupně. Neočekávala jsem vymezení hovorovosti, ale výskyt hovorových slov.

Analyzovala jsem učebnice, které jsou v současné době nepoužívanější. K tomuto výběru jsem přidala i učebnici Hravá čeština z roku 2017. Přehled učebnic včetně základních informací o jednotlivých učebnicích je uveden v Seznamu použité literatury na str. 78.

V praktické části jsem se věnovala sběru dat a jejich analýze. Nejprve jsem zkoumala, zda se v učebnici pojem hovorovost vyskytuje a zda je vymezen. Dále jsem sledovala, jakým způsobem výkladové texty hovorovost vymezují a které příklady hovorových slov knihy uvádějí. Poté jsem přistoupila k rozboru cvičení zaměřených na hovorovost, která jsem analyzovala podle následujících kritérií: typ cvičení, zadání úkolů. Pokusila jsem se také posoudit vhodnost cvičení, uvědomuji si ale určitou relativnost těchto hodnocení vzhledem k mým znalostem z oblasti didaktiky.

Dále jsem se zabývala také učebnicovými texty, které se orientují na jiný jev (např. pravopis, větné členy apod.). Tyto texty obsahují hovorové prvky, s nimiž se žáci setkávají, ale hovorovost není předmětem jejich zájmu (nejsou na ni upozorněni). Vyhledávala jsem tato hovorová slova a ověřovala jsem jejich stylový příznak ve Slovníku spisovné češtiny (2013). Vzhledem k tomu, že některé učebnice byly vydány v roce, kdy byl autoritativní příručkou slovník z roku 1998, zjišťovala jsem, zda excerptovaná slova měla ve slovníku v roce 1998 stylový příznak hovorovosti.^{pozn.}

Stranou pozornosti jsem ponechala hypokoristika, tedy jména domácká.

Excerpta jsem zapisovala ve tvaru, v jakém jsou v učebnici (např. kvůli osobním koncovkám sloves) včetně přesné lokace (strana, číslo cvičení). Uvedla jsem zadání úkolu, aby bylo patrné, zda je hovorové slovo použito s úmyslem procvičení jiného jevu (např. doplnění i/y ve slově cavyky) či se s ním dále nepracuje.

^{pozn.} Slovník *Lingea* jsem využívala při ověřování hovorovosti slov, která SSČ neuváděl, případně jsem porovnávala označení slov ve slovníku *Lingea* s označením slov v SSČ. Slovník *Lingea* není kodifikovaný, je však doporučován řadou institucí (MŠMT, RVP, FF Masarykovy univerzity, Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka aj.)

1.2 Pracovní hypotézy

Předpokládám, že:

- 1) teoretické vymezení pojmu hovorovost (popř. hovorová čeština) bude v učebnicích v souladu se současným vědeckým poznáním
- 2) nejčastějším zadáním úkolů bude rozeznat hovorová slova od neutrálních
- 3) hovorová slova se nebudou objevovat v zadání úkolu nebo v didaktických poučkách
- 4) hovorová slova budou součástí učebnicových textů zaměřených na jiný jazykový jev (procvičování pravopisu daných slov, hledání synonym apod.)

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Národní jazyk a jeho stratifikace

Český jazyk je našim národním jazykem. *Nový encyklopedický slovník* uvádí, že *český národní jazyk je jazyk domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a č. části Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí*². Dle různých kritérií jej můžeme dělit do skupin.

2.1.1 Základní kritéria dělení českého jazyka:

- I. **Podle převažujícího média komunikace**, tedy podle toho, zda se realizuje v řeči (a) nebo za pomoci symbolů (v českém jazyce písmen) napsaných na papíře, monitoru, látce atd. (b)
 - a. Mluvená forma
 - b. Psaná forma

- II. **Podle regionu, v němž se daná podoba užívá**
 - a. Regionálně omezené, tedy ty, které jsou používány pouze na určité části území České republiky
 - i. Dialekty
 - ii. Interdialekty
 - b. Celonárodně užívané a srozumitelné (obecná čeština)

- III. **Podle situace, v níž se daná podoba užívá** – např. jedná-li se o formální nebo neformální projev, zda je veřejný či nikoli atd.³

2.1.2 Český jazyk – dělení podle spisovnosti

Nový encyklopedický slovník využívá dělení národního jazyka na základě příslušnosti k útvarům strukturním a nestrukturním.⁴

² NÁRODNÍ JAZYK | Nový encyklopedický slovník češtiny. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK>

³ CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

⁴ NÁRODNÍ JAZYK | Nový encyklopedický slovník češtiny. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: [https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK#strukturní útvarů češtiny](https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK#strukturní%20%C3%9A%20%C3%9A%20%C3%9A)

Útvar strukturní

Podle učebnice *Stylistika českého jazyka* je útvar *jazyková struktura s jednou funkcí nebo s několika funkcemi, vztahy mezi jazykovými útvary vytvářejí makrosituaci specifickou pro určitý národní jazyk, tzv. jazykovou situaci*. Tvoří ucelený jazykový systém, proto jej považujeme za strukturní.

Do strukturních útvarů řadí:

1) **spisovnou češtinu** s jejími jazykovými prostředky

- knižními
- neutrálními
- hovorovými.

2) **nespisovný jazyk**, ke kterému řadí

- interdialekty
 - obecná čeština
 - obecná hanáčtina
 - obecná moravská slovenština
 - obecná laština
- dialekty

Útvar nestrukturní = poloútvar

Stylistika českého jazyka charakterizuje poloútvar jako *formu, jež netvoří ucelený jazykový systém* – proto jej považujeme za nestrukturní. Pro poloútvar je charakteristické využívání specifických prostředků lexikálních a frazeologických.

Do nestrukturních útvarů řadí:

- 1) profesní mluvu
- 2) slang
- 3) argot⁵

⁵ UJEP | Pedagogická fakulta [online]. Copyright ©h [cit. 20.06.2017].

Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/pf/osobni-dokumenty/kbo/289-kbo-mitter-studijni-opora-stylistika/file>

Nový encyklopedický slovník dělí národní jazyk podobným způsobem, nevyčleňuje ale v rámci spisovného jazyka prostředky neutrální, knižní a hovorové; navíc zařazuje jednotlivé útvary do češtiny standardní a nestandardní:

1) *Strukturní útvary*

a. Standardní:

- spisovná čeština
- a její součást hovorová čeština

b. Nestandardní:

- Obecná čeština „vyššího typu“
(tj. ta, která se uplatňuje v některých veřejných textech, zejména mediálních)
- interdialekty
 - obecná čeština
 - interdialekt hanácký
 - východomoravský
 - lašský
- dialekt

2) *Nestrukturní útvary*

- Obecný slang
- profesní mluva
- zájmový slang
- argot⁶

Český jazyk je tedy základně diferencován na dvě velké části, a to jazyk nespisovný a spisovný. *Spisovná čeština je centrálním, a to regulovaným útvarem národního jazyka, kulturní varietou s vyšší sociální prestiží; plní i funkci integrační, národně reprezentativní a kulturotvornou. Je kodifikována v mluvnících, slovnících, pravidlech pravopisu a výslovnosti. Současný koncept s.č. vychází z funkčně strukturní teorie spisovného jazyka;*

⁶ NÁRODNÍ JAZYK | *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 20.06.2017].
Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK>

v č. *lingvistice byl dlouhodobě propracováván.*⁷ Marie Čechová uvádí, že spisovná čeština je *nikoliv jediná, a to petrifikovaná varianta jazyka, ale celé jazykové spektrum od knižnosti až po tzv. hovorovost, tj. prostředky živé, systémové, noremní, avšak nejen kodifikované: hranice spisovnosti je pohyblivá.*⁸

V rámci tohoto dělení je hovorová čeština považována za součást spisovné češtiny.

Bělič hovorovou češtinu považoval za podútvár spisovné češtiny, který neobsahuje prvky knižní a nespisovné (její součástí jsou tedy prvky hovorové a neutrální)

2.1.3 Přehled útvarů národního jazyka z hlediska spisovnosti / nespisovnosti⁹

I. Spisovný jazyk

- tři základní vrstvy jazykových prostředků:
- knižní prostředky
- neutrální prostředky – tvoří jádro slovní zásoby
- hovorové prostředky- uplatňují se především v mluvených projevech, hovorová čeština je mluvenou podobou spisovného jazyka (hovorové prostředky se však objevují i v psaných projevech, více v kap. 2.2.1)

II. Útvary nespisovné

a) Teritoriálně vymezené

- obecná čeština
- dialekty
- interdialekty

b) Sociálně vymezené

- Slang
- argot¹⁰

⁷ SPISOVNÁ ČEŠTINA | *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SPISOVN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

⁸ ČECHOVÁ, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Institut sociálních vztahů 1996

⁹ Pojmy vysvětleny níže; viz 2.1.4

¹⁰ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.

2.1.4 Kritéria dělení českého jazyka z hlediska lexikálního a stylového

Diferenciace slovní zásoby podle spisovnosti není jediné kritérium dělení. V lexikologii se dodnes používá charakteristika slovní zásoby dle kritérií, které uvádí i publikace *Nauka o slovní zásobě*:

1) Příslušnost k jiným útvarům národního jazyka (slova nářeční, obecná, slangová, argotická)

○ Dialekt, nářečí

Dialektem neboli nářečím rozumíme územně vymezený útvar národního jazyka, který můžeme považovat za protipól jazyka spisovného. Používá se obvykle v soukromějších sděleních na určitém území, není vhodný pro úřední korespondenci.

Příklady nářečí:

Dej mouku ze mlýna na vozík.

Česká: Dej mouku ze mlejna na vozejk.

Hanácká: Dé móku ze mléna na vozék.

Lašská: Daj muku ze mlyna na vozik.

*Moravskoslovenská: Daj múku ze mlýna na vozík.*¹¹

○ Obecná čeština

Termín obecná čeština zavedl Havránek v roce 1934. Konfrontoval obecnou češtinu s nářečím. Oproti nářečí nemá obecná čeština úzké místní vymezení. Charakterizuje obecnou češtinu jako *v podstatě středočeské nářečí (v hlavních rysech), které však překročilo určité území a šíří se i za hranice země české..., takže je daleko více nářečím sociálním než místním*¹²

○ Slang

Termín slang je dnes nahrazen vhodnějším pojmenováním sociolekt. Hubáček popisuje slang následovně: *Svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře. Jiné*

¹¹ STYBLÍK, Vlastimil. *Český jazyk pro 6. ročník*. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1999. Učebnice pro základní školy (Státní pedagogické nakladatelství).

¹² Havránek, B. *Nářečí česká*. In *Československá vlastivěda III, Jazyk*, 1934, 84–210.

*užívané termíny jsou (slang, sociální nářečí, společenské nářečí, speciální nářečí, vrstvé nářečí)*¹³

- **Argot**

Argot je typ sociolektu. Nový encyklopedický slovník uvádí, že *v č. tradici je chápán jako specifická lexikální vrstva příznačná pro neoficiální ústní komunikaci sociálních skupin v oblasti činnosti společensky nežádoucí až škodlivé.*¹⁴ Příkladem je mluva vězeňská.

2) Původ (slova cizí a přejatá)

- **Cizí slova**

Cizími slovy rozumíme slova, která mají původ jiný než český. Naše slovní zásoba se obohacuje cizími slovy přejatými především z německého a anglického jazyka. Tyto výrazy se uplatňují především v oblasti techniky (scanner, esemes, e-mail) jako pracovní terminologie (leasing, karcinom) či v oblasti publicistické (boom). Některá cizí slova přejímají český pravopis a postupem času je pro časté používání vnímáme jako domácí (např. televize).

3) Časová platnost (archaismy, neologismy)

- **Archaismy**

Archaismy jsou slova, která nesou příznaky zastaralosti vzhledem k současné jazykové situaci.

Dělení archaismů:

- a) archaismy hláskové (mučedlník = mučedník, charakterizovat = charakterizovat)
- b) archaismy lexikální (silozpyt = fyzika)
- c) archaismy slovotvorné (přítelka = přítelkyně, přátelstvo = přátelství, hrdinstvo = hrdinství)
- d) archaismy sémantické (hotovost = vojsko)¹⁵

¹³ Hubáček, J. *Slang. In ESČ*, 2002, 405.

¹⁴ SPISOVNÁ ČEŠTINA | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SPISOVN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

¹⁵ ARCHAISMUS | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS>

○ **Neologismy**

Neologismy jsou slova, která nesou příznaky novosti vzhledem k současné jazykové situaci. Vznik neologismů je důležitý pro pojmenovávání nových jevů, předmětů a skutečností, případně pro jejich konkrétnější nebo vhodnější pojmenování. *Přístupuje-li se k n. z hlediska onomaziologického (tj. od obsahu k formě), jsou označovány jako nová pojmenování, při přístupu z hlediska sémaziologického (tj. od formy k významu) se pro jejich označení užívá termínů nová slova, nové výrazy aj.*¹⁶

Typy neologismů z hlediska strukturního:

a) neologismy slovotvorné

- nově utvořená slova (bavič, videonahrávka, europoslanec, e-kavárna)
- neosémantismy (mlžit = úmyslně zakrývat fakta, hvězdný = vynikající, špičkový)
- slova utvořená ze zkratk (eseróčko/eseročko, cédéčko, písíčko/pécéčko)

b) víceslovná (sdružená) pojmenování (sametová revoluce, zelená nafta, mobilní telefon, daň z přidané hodnoty)

c) frazémy (být stejné krevní skupiny, být mimo mísu)

Typy neologismů z hlediska funkčního:

a) slova, která ztrácí příznak odbornosti, profesnosti, slangu

b) revitalizované prostředky lexikální = prostředky, které se dříve přestaly užívat, ale v současné době se znovu obnovují (radní = člen rady)

c) okazionalismy a individualismy, dále efemérní slova, módní neologismy, dobová slova aj.

4) Frekvence užití (slova řídká, ojedinělá)

5) Slohové příznaky (slova knižní, hovorová, poetismy, termíny)

○ **Knižní slova**

Knižní slova jsou považována jako velmi spisovná (protipól hovorovosti). Využití nacházejí především v umění – literatuře, projevech apod.

○ **Hovorová slova**

(viz níže)

¹⁶ NEOLOGISMUS | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEOLOGISMUS>

- **Poetismy**

Poetismy jsou básnická slova, náležejí k lexiku poezie. V běžné mluvě se nepoužívají, mají styl. příznak.

- **Termíny**

Termíny jsou odborné názvy, které se používají v určitém oboru (např. lékařství, právnictví apod.)

6) **Citovost (slova s kladnými a zápornými citovými příznaky)**¹⁷

- **Expresivní výrazy**

Přemysl Hauser dále v publikaci *Nauka o slovní zásobě* uvádí, že se příznaky mohou u jednoho slova překrývat, a že tedy může slovo patřit k několika vrstvám současně. Tvrdí, že hovorová slova nemohou mít příznak argotu, mohou ale nést příznak neologismů, citovosti, cizích a řídkých slov.

Hovorovost jako stylový příznak označuje Milan Jelínek v článku *Stylové rozpětí současné spisovné češtiny* – uvádí, že kolem slova spisovného neutrálního máme ve stylově diferencovaném poli synonymní prostředky, které jsou rozloženy podle stylových příznaků. Některá slova s hovorovým stylovým příznakem se neutralizují (např. pracuju[•]).¹⁸

2.2 Hovorová čeština

Pojem hovorová čeština byl zaveden Havránkem v roce 1942. Tento název převzal z ruského jazyka. Vymezil hovorovou češtinu *jako funkční vrstvu s.č., která slouží (resp. měla by sloužit) běžnému dennímu hovorů*.¹⁹ Postupně se obsah, který byl pod tímto názvem rozuměn, měnil a rozvolňoval. Někteří lingvisté chápali spisovnou češtinu jako *jaz. útvar (podútvár s.č.) zbavený prvků knižních a nespisovných*.²⁰ - tedy mezistupeň spisovného a ne

¹⁷ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.

[•] Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).
¹⁸ Naše řeč – Stylové rozpětí současné spisovné češtiny. Naše řeč - Základní informace [online]. Copyright © 2011 [cit. 20.06.2017]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5438>

¹⁹ Havránek, B. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In Havránek, B. & M. Weingart (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura*, 1932, 32–84.

²⁰ Bělič, J. *Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné*. In Havránek, B. ad. (eds.), *Československé přednášky pro IV. Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*, 1958, 59–71.

plně spisovného jazyka. Různé názory na náplň hovorové češtiny existují dodnes, někteří jazykovědci se přiklánějí k označení běžně mluvený jazyk.

2.2.1 Hovorová čeština a běžně mluvený jazyk

Pojem „hovorová čeština“ je tradiční havránko-běličovské označení. Někteří lingvisté polemizují o pojmu hovorová čeština, jelikož nepřesně popisuje funkci tohoto výrazu. Akademická příručka jazyka českého charakterizuje funkci hovorové češtiny následovně: *Hovorová čeština je uplatňována hlavně v mluvených neveřejných a poloveřejných projevech, jež mají méně oficiální ráz, např. v méně formálních diskuzích, při pracovních seminářích, schůzích apod.*²¹ Hovorová čeština je uplatňována mimo jiné i v psané podobě (například elektronická nebo soukromá korespondence). Proto někteří vědci upřednostňují výraz běžně mluvená čeština. Proti označení hovorová čeština se ohradil např. František Daneš. Běžně mluvený jazyk nevnímá jako spisovný ani standardní jazyk. Pod tímto pojmem rozumí pouze mluvenou podobu českého jazyka.

Marie Krčmová tvrdí, že běžně mluvený jazyk může být buď totožný s některým existujícím útvarům, nebo směsí prvků z různých útvarů.

2.2.2 Hovorová a obecná čeština

K názoru Přemysla Hausera, že nejdůležitějším nadnářečím je obecná čeština, se přiklání i Vladimír Šmilauer v publikaci *Nauka o českém jazyku*. Obecná čeština vznikla na podkladě nářečí středočeského. Postupně ovládla celé Čechy. Staví ji na úroveň dialektů a interdialektů jako 3. typ teritoriálně vymezených prostředků. Obecnou češtinu řadí do nespisovné češtiny a tvrdí, že ačkoli je hojně používaná a proniká do veřejného života nebo do literatury, spisovnou češtinu nemůže nahradit, protože není celonárodním útvarům. Také není jednotná a rychle se mění.

Hovorovou češtinu řadí ke spisovné vrstvě, ale zároveň říká, že je svým charakterem nejbližší obecné češtině.

*Běžně mluvený jazyk je směsí češtiny obecné a hovorové, někde s přibráním jevů nářečních a nadnářečních.*²²

²¹ PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.

²² ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. Pomocné knihy pro žáky.

2.2.3 Hovorové prostředky

Hovorové prostředky se snaží částečně zohlednit protiklad psanosti a mluvenosti. Toto označení je některými lingvisty považováno za zavádějící, jelikož hovorové prvky lze použít i např. v osobní korespondenci apod., tedy v psaném projevu. (Viz 2.2.1).

Do hovorových projevů často pronikají nespisovné prvky, které se stávají spisovnými hovorovými v případě, že naleznou celonárodní (ne pouze regionální) uplatnění. Proto můžeme rozdělit prvky užívané v hovorových projevech na kodifikované jazykové prostředky, tedy vlastní hovorová slova, a na prostředky nekodifikované:

Prostředky užívané v hovorových projevech:

1. kodifikované jazykové prostředky – vlastní hovorové
2. nekodifikované jazykové prostředky
 - a. slova lexikální domácí (osobák, přijímačky)
 - b. slova lexikální přejatá (furt, esemeska)
 - c. gramatické tvary slov (ženama, na kolenách, brknul)
 - d. expresivní prostředky lexikální i slovotvorné²³

2.2.4 Hovorové prostředky v projevech z hlediska stylistického

*Stylistika je jazykovědná disciplína, která se zabývá stylem (nauka o stylu), studuje a zobecňuje zákonitosti stylizace jazykových projevů.*²⁴ Zjednodušeně lze stylistiku charakterizovat jako nauku o slohu. Stylistika se zabývá výběrem a uspořádáním jazykových prostředků. Faktory, které ovlivňují výběr těchto výrazových prostředků a povahu výsledné výpovědi, se nazývají slohotvorní činitelé.

Hovorové prostředky z hlediska stylistického:

- na prvním místě slova neutrální, hovorová slova jsou vyznačena kurzívou

1) lexikální

- šampaňské *x šampus*, podepsat *x podškrábnout*

²³ SVOBODOVÁ, Jana. *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-019-3.

²⁴ UJEP | Pedagogická fakulta [online]. Copyright ©h [cit. 05.06.2017].

Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/pf/osobni-dokumenty/kbo/289-kbo-mitter-studijni-opora-stylistika/file>

2) hláskové

- rozlévat x *rozlívát*, převléknout x *převlíknout*

3) morfologické

- hokejisté x *hokejistí*, demokraté x *demokrati*
- balíčcích x *balíčkách*
- tří, čtyř x *třech, čtyřech*
- kupuji x *kupuju*, kupují x *kupujou*, kryji x *kryjou*, píši x *píšu*, tiskneme x *tisknem**

4) slovotvorné

- Plzeňan x *Plzeňák*

5) syntaktické²⁵

Patrik Mitter v publikaci *Stylistika českého jazyka* (str. 44) uvádí: *Osu knižnost – neutrálnost – hovorovost nelze narozdíl od prostředků hláskových, tvaroslovných, slovotvorných a lexikálních používat. Jeden a týž obsah může být vyjádřen různým způsobem a ty způsoby nejsou plně synonymní, neboť předpokládají jiné zapojení do kontextu, nejsou tedy zaměnitelné:*

- *pokud vyjdeme z daných faktů x vycházejíce z daných faktů*
- *všichni, kteří přijdou x všichni příchozí*

*sedni si x sedni x že by sis sedl x můžeš si sednout x sednout!*²⁶

2.2.5 Hovorová slova

Do této vrstvy pronikají i nespisovné prostředky, které nejsou užívány pouze regionálně. Patří sem například univerbizáty, jejichž nevýhodou je jejich častá homonymita (škodovka = továrna, automobil, lokomotiva), slova cizího původu, domácí slova, frazeologismy nebo gramatické tvary. Hovorová slova bývají často expresivní (binec, průšvih, šílený). Hovorový příznak mají také obyvatelské názvy a názvy osob podle příslušnosti, které jsou tvořené příponou –ák (Pražák, Plzeňák/ škodovák, jézed'ák) a přechýlené s příponou –ačka (Pražáčka, Plzeňáčka/ škodovačka, jézed'ačka). Prostřednictvím hovorové češtiny se stávají

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

²⁵ UJEP | *Pedagogická fakulta* [online]. Copyright ©h [cit. 05.06.2017].

Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/pf/osobni-dokumenty/kbo/289-kbo-mitter-studijni-opora-stylistika/file>

²⁶ UJEP | *Pedagogická fakulta* [online]. Copyright ©h [cit. 05.06.2017].

Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/pf/osobni-dokumenty/kbo/289-kbo-mitter-studijni-opora-stylistika/file>

neutrálními i slova obecná a slangová, jako např. písemka, češtinář, silničář, úsekář²⁷. Slovník *Lingea* tento výrok nepotvrzuje, slovo písemka je zde uvedeno jako hovorové, češtinář a úsekář jako nekorektní tvary, jen slovo silničář označuje jako neutrální. Přemysl Hauser dále v učebnici tvrdí, že je hovorovost subjektivní jev závislý na vzdělání, krajovém původu nebo generační příslušnosti uživatele. Například infinitivní tvar *mocť* je v dnešní době mladou generací považován za neutrální, starší generace jej ale může považovat za hovorový. Zvláštní vrstvou jsou slova přejatá (kšeft, flek, pucovat).

Příklady hovorových slov

- Hovorové: *policisti* spisovné neutrální: policisté
- é > i
- Hovorové: *kupujou*^{*} spisovné neutrální: kupují
- gramatický jev – í > ou
- Hovorové: *tenhle* spisovné neutrální: tento
- gramatický jev
- Hovorové: *můžou* spisovné neutrální: mohou
- gramatický jev
- Hovorové: *lítat* spisovné neutrální: lézat
– é > í
- Hovorové: *taky* spisovné neutrální: také
- é > y
- Hovorové: *líp* spisovné neutrální: lépe
– é > í
- Hovorové: *panelák* spisovné neutrální: panelový dům
– proces univerbizace (slovo lexikální domácí)
- Hovorové: *koukat* spisovné neutrální: hledět, dívat se
– příklad domácího slova²⁸

Zdrojem uvedených příkladů je Akademická příručka českého jazyka, s. 497

²⁷ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 195 s.

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

²⁸ PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.

Tvar slova *můžou* uvádí Nový encyklopedický slovník jako tvar neutrální: *Tvary mohu, mohou z běžného úzu ustupují, protože je už pociťujeme jako knižní, a na jejich místě se prosazují varianty dnes již neutrální můžu, můžou.*²⁹

Slovník spisovné češtiny 2013 označuje tvar *můžu, můžou* jako hovorové.

Časopis *Naše řeč* (1974) zkoumal vzorky hovorových spisovných projevů a uvádí, že mezi nejfrekventovanější hovorové výrazy užívané v hovorových projevech patří slova *holka, jestli, jo, koukat a moc.*³⁰

2.2.6 Hovorové projevy z hlediska syntaktického

Ve skladbě hovorových projevů se hojně vyskytují souřadnosti, zájmenný podmět, dativ etický, elipsy a anakolut, naopak nalezneme méně podřadicích spojek, chybí přechodníky.³¹

Jevy typické pro mluvený projev v rovině syntaktické uvádíme pouze v základním přehledu včetně příkladů:

Parataxe = spojování vět parataktickými spojkami, př.: *Eva spí a Petr vaří.*

Koordinace – dvě a více složek téže syntaktické platnosti, př.: *táta a máma*

Juxtapozice = asyndetický způsob spojování vět, př.: *Mrzelo mě to, nechtěla jsem jí ublížit.*

Deiktika – hlavně osobní a ukazovací: př.: *On to věděl. To byla ta paní.*

Dativ etický (kontaktní) – př. *To jsem se vám tak procházel po Plzni...*

Elipsa = výpustka, př.: *Kolik je? (hodin) + Apoziopze = nedokončená výpověď, př.: *Ona je dnes taková...**

Anakolut = vyšínutí z větné vazby, př.: *Kluci ráno, když přišli do školy, byla jim zima.*³²

²⁹ SPISOVNÁ ČEŠTINA | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SPISOVN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

³⁰ Naše řeč – Stylová charakteristika slovní zásoby v mluvených projevech. *Naše řeč - Základní informace* [online]. Copyright © 2011 [cit. 04.07.2017]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5769>

³¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. Pomocné knihy pro žáky.

³² PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 04.07.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVEN%C3%89%20A%20PSAN%C3%89>

3 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Při zkoumání hovorovosti jsem zjistila, že díky propojení s pojmem hovorová čeština, nebývá vždy hovorovost chápána jednoznačně. Většina lingvistů hovorovou češtinu řadí k vrstvě spisovné, ačkoli ji vnímají spíše na pomezí spisovnosti a nespisovnosti – někteří jazykovědci (např. Vladimír Šmilauer)³³ tvrdí, že je svou povahou nejbližší obecné češtině, která už je ale řazena do vrstvy nespisovné. K nejednoznačnému chápání pojmu hovorovost může přispívat i to, že ji můžeme nahlížet z několika hledisek: z pohledu lexikologického řadíme hovorovost k příznaku stylovému (spolu se slovy knižními, poetismy a termíny), v syntaxi za hovorové považujeme výpovědi, které obsahují souřadnosti, zájmenný podmět, dativ etický, elipsy a anakolut, méně podřadicích spojek a neobsahují přechodníky. Z pohledu stylistického hovorové prvky nalézáme zejména ve funkčním stylu prostěsdělovacím (dříve nazývaném styl hovorový) a uměleckém, naopak v administrativním stylu je hovorovost nevhodná. V projevech prostěsdělovacích nacházíme jak lexikální, tak morfologické i syntaktické hovorové prostředky.

Hovorová čeština má v dnešní době různé vymezení. Příklady uvádí *Nový encyklopedický slovník*:

- *hovorová varianta*
- *vrstva spisovné češtiny*
- *hovorová forma jazykového projevu*
- *jedna z existenčních forem spisovné češtiny*³⁴

Na těchto příkladech je patrná komplikovanost a nejednoznačnost vymezení pojmu hovorová čeština.

³³ viz 2.2.2

³⁴ HOVOROVÝ STYL | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 06.07.2017].
Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOVOROV%C3%9D%20STYL>

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Učebnice č. 1: Český jazyk pro 4. ročník základní školy

- Autor: V. Styblík a kol.
- Rok vydání: 1998
- Nakladatelství: SPN

4.1.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny

Pojem hovorová čeština se vyskytuje bez vymezení. Není vymezena ani hovorovost.

Spisovnost definuje následující poučení:

Str. 18:

Rozlišujeme slova spisovná a nespisovná. Spisovná slova užíváme například ve škole při vyučování, ve zprávách v televizi, v psaném jazyce v novinách apod.

Některá spisovná slova nejsou v běžném vyjadřování častá a setkáváme se s nimi převážně v novinách a v literatuře. (spatřit, závažná)

V běžném vyjadřování se užívají některá slova spisovná (slova běžná, např. strom, vítr, řeka, dobrý, jít) i slova nespisovná (špagát, *kšandy*, tělák).

K nespisovným slovům patří také slova nářeční (ogar = chlapec, hyjta = beseda).

- Slovo *kšandy* není ve SSČ 2013 ani 1998 uvedeno, *Lingea* jej uvádí jako hovorový výraz.

Poznámka k hovorovosti se vyskytuje u výkladu o slovesech:

Str. 89:

Výklad: *Některá slovesa, která mají v 1. os. č. j. –ím, mají v 3. os. č. mn. Dvoji koncovku, -ejí nebo –í: sázejí nebo sází.*

U sloves, která se časují jako sloveso krýt, jsou tvary s koncovkami –u a –ou hovorové. •

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

4.1.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost

Str. 13.

Vysvětlete rozdíl mezi souznačnými slovy.

Matěj byl zlobivý (*hoch, chlapec, kluk*).

Kluk – hovorové

- Rozdíl mezi těmito slovy: hoch, chlapec – neutrální; kluk – hovorové)

Str. 17

Cv.18.: Řekněte místo nespisovných slov slova spisovná.

Flek, buřt, šťouchanec, bejvák, štangle, d'oura, šupa, bourák

- Nauka o slovní zásobě uvádí slovo *flek* jako příklad cizího slova přejatého z německého jazyka. Cizí slova dle této publikace tvoří zvláštní vrstvu hovorové češtiny. Slovo *flek* je ve SSČ 2013 označeno jako obecné (tedy nespisovné).
- Slovo *šťouchanec* je ve SSČ 1998 i 2013 označeno jako hovorové expresivní.

17/19. *Libí se vám toto vyjádření?*

Kde se pořád *couráš*? Nesněž všechen *štrúdl*. Děda měsíc *marodil*. Podej mi kousek *špagátu*.

Vrať *flašky* od limonády. Jídlo na cestu a mapu máš v *ruksaku*. Nezahazuj ten korkový *špunt*.

Máme nový *foťák*. Půjč mi *kačku*.

Nahrad'te nespisovná slova slovy spisovnými. Jaký je rozdíl mezi významy slov courat se a bloumat? Upravené cvičení napište.

- Jako hovorová jsou ve SSČ 2013 i 1998 označena slova:

Courat se

Štrúdl (ve cvičení je zapsáno štrúdl)

- Slova *ruksak* a *foťák* nejsou v SSČ 2013 uvedena, internetový slovník Lingea je uvádí jako hovorová.
- Slovo *kačka* není v SSČ 2013 uvedeno, internetový slovník Lingea uvádí toto slovo jako neutrální.
- Žáci nejsou upozorněni na výskyt slov nespisovných i hovorových.

17/20. *Stejný význam, ale...*

Kam (hlediš, díváš se, čučíš)? Teď se (najíš, napapáš) a půjdeš (spát, hajat). Slunce (hřálo, páliło, pražilo) po celý den. Konečně se (stroj, mašina) rozběhl. U bazénu byl (hluk, rámus, kravál). Vyhráli jsme, ale **měli jsme** (štěstí, **kliku**). Koupil jsem si (zmrzlinu, zmrzku). Proč s námi (bratr, bratříček, brácha) nejde?

Vysvětlete rozdíl v užití slov souznačných v závorkách.

(Jsou mezi nimi slova spisovná a nespisovná, lichotná i hanlivá)

- Ve cvičení mají žáci sami rozhodnout o tom, která vyjádření jsou spisovná, nespisovná, lichotná, hanlivá, a také kdy je vhodné takové výrazy užít. SSČ 2013 uvádí slovní spojení *mít kliku* jako hovorové expresivní.

Str. 76

Cv. 13.: *Kdo to je?*

Který tvar užíváte v běžném hovoru?

Šmodrcha, *odklada*, *louda*, **popleta**, *nimra*, *nemotora*, *nezbeda*, *nenasyta*, *nemluva*, *neposeda*

Šmodrcha – hovorové expres.

Popleta – hovorové expres.

4.1.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky

Str. 6

Cv. 2.: Báseň *Do školy*: **Honem**, *honem do školy, celá třída už vás hledá (...)*
(podle Fr. Hrubína)

Honem – hovorové

Str. 7

Cv. 4.: *Ostatním **klukům** také ne, jen Vojtěchovi udělal malou plombu.*

Klukům – hovorové

Str. 14

Cv.6.: *Slova podtržená přerušovanou čarou nahrad'te slovy souznačnými.*
Přišel jsem k nádraží a vlak zrovna přijížděl.

Zrovna – hovorové

- Se slovem *zrovna* se v úkolu pracuje (hledání synonym)

Str. 26

Cv. 9.: *Doplňte vynechané předpony roz- a bez-*
***Holčička** se __útěšně __plakala.*

Holčička – hovorové expres.

Str. 27

Cv. 13.: *Vyhledejte slova s předponami v-, ve-, vy-*
***Klouček** udiveně vyvalil oči.*

Klouček – hovorové expres.

Str. 30

Cv. 7.: *Doplňte i/i/y/ý.*
***Holčička** vzl __kala, až se zal __kala.*

Holčička – hovorové expres.

Str. 33

Cv. 16.: *Pamatujeme si pravopis.*

zpychnout – spíchnout

Spíchnout – hovorové

Str. 44

Cv. 4.: *Přečtěte článek a vypravujte jeho obsah.*

*Dvěma **holčičkám** upadla na koberec zmrzlina a nohou ji rozmazaly. Jeden z **kluků** upustil dokonce rybízový koláč a ještě na něj šlápl.*

Holčičkám – hovorové expres.

Z kluků – hovorové

Str. 45

Cv. 7.: Nadpis: *Když jsem byl malý **kluk** (podle E. Kästnera)*

Kluk – hovorové

Str. 64

Cv. 7.: *U podstatných jmen rodu středního a ženského určete pád, číslo, rod a vzor.*

*„Kde jsi bylo tak dlouho?“ starala se **máma** kočka.*

Máma – hovorové

Str. 75

Cv. 10.: *Rychlost na kolejích*

*Dneska by si nohy uběhal: vlak za vlakem, jeden za druhým, tam i zpět; osobní nákladní, zrychlený, **motorák**, rychlík.*

Motorák – hovorové

Str. 77

Cv. 18.: *Řikanka*

Zlatá rybko, víš-li o něm,

*pověz nám to, **honem, honem** (...)*

Honem – hovorové

Str. 78

Cv. 19.: *U všech podstatných jmen určete pád, číslo, rod a vzor.*

*Některá moderní letadla **lítají** tak rychle, že pilot nemůže užít k seskoku padák.*

Lítají – hovorové

Str. 114

Cv. 14.: *Věty jednoduché a souvětí*

*Hned jsme se za Miluškou rozběhli, protože takovou urážku **od holky** nikdo nesnese.*

Od holky – hovorové

Str. 122

Cv. 9.: *Podmět nevyjádřený*

*„A můžeme si vzít **taky** plavky?“ (podle V. Steklače)*

Taky – hovorové

Str. 136

Cv. 7.: *Doplňte i/y a odůvodněte pravopis.*

*Dívky trhal _pampelišky a pletl _si z nich věnečky, **kluci** si z nich v _ráběl _frkačky.*

Kluci – hovorové

Str. 164

Cv. 6. *Ztráty a nálezy – Sloh*

*„Proč pláčeš, **holčičko**?“*

*„Asi mi ji vzali ti **kluci**, **co** šli kolem.“*

Holčičko – hovorové expres.

Kluci – hovorové

Co – hovorové (relativní funkce)

Str. 177

Cv. 4.: *Doplňte rozhovor – Sloh*

*No nepovídej, to je **prima**.*

Prima – hovorové

Str. 194

Cv. 26. – Báseň *Náš kraj*

*A je to česká krajina,
pestrá jak sukně **mámina**.*

Mámina – hovorové

Str. 201

Komiks

*To je **prima!** **Bezva!** **Senzace!***

Prima – hovorové

Bezva – hovorové

4.1.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu

Hovorovost se ve výkladových pasážích, které se týkají jiného jazykového jevu, nevyskytuje.

4.1.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami

V učebnici Český jazyk 4 od Styblíka:

Hypotéza č. 1 se nepotvrdila, tato učebnice pojem *hovorová čeština* necharakterizuje, pracuje se zjednodušeným dělením na spisovné a nespisovné výrazy, k nespisovným výrazům jsou řazena nářeční slova.

Na hovorovost učebnice upozorňuje pouze při výkladu sloves (hovorová koncovka 1. os. č. j. –u a 3. os. č. mn. –ou).

Protože učebnice nepracuje s pojmem hovorovost, **nelze hypotézu č. 2 hodnotit**.

Hypotéza č. 3 se nepotvrdila. V učebnici pro 4. ročník jsou uvedena slova jako např. foťák, štrúdl nebo ruksak. Foťák a ruksak jsou podle slovníku *Lingea* hovorová slova (v SSČ 1998 nejsou uvedena), štrúdl je označen v SSČ 1998 jako hovorové; učebnice je uvádí jako nespisovná. Chybné příklady jsou i v rámečku, který vysvětluje problematiku hovorovosti. Jako nespisovný výraz je zde uvedeno slovo kšandy, které patří dle slovníku *Lingea* do hovorové vrstvy jazyka (v SSČ není uvedeno).

Některá slova nespisovná se v průběhu let stala spisovnými. Tato učebnice z roku 1998 tedy uvádí náležitě informace s ohledem na dobu vydání (např. u jmenovaných slov, která nejsou v SSČ uvedena), protože se ale český jazyk vyvíjí, v dnešní době už tato tvrzení o spisovnosti daných slov neplatí.

Hypotéza č. 4 se potvrdila (s výjimkou, která je popsána v hypotéze č. 3)

Žáci poznávají problematiku citového zabarvení, ve cvičení s touto problematikou jsou jako příkladová užitá i slova hovorová. Vzhledem k faktu, že expresivní slova bývají často hovorová, je jejich použití v těchto cvičeních na místě.

Je poukázáno na skutečnost, že slova souznačná mají podobný význam, náleží však k různým vrstvám slovní zásoby. Tyto vrstvy jsou ale rozděleny jen na spisovné a nespisovné; žák pocítuje, že slovo nese nějaký příznak a není tedy neutrálním výrazem, ale myslím, že si může zafixovat názor, že nese-li slovo příznak expresivity, považujeme jej za nespisovné. Toto tvrzení však není korektní, protože hovorová slova také mají příznak (často jsou hovorová slova zároveň expresivní), přesto je řadíme do vrstvy spisovné.

- Moje poznámka k učebnici a k jejímu zpracování problematiky hovorovosti:

Tato učebnice je pro učitele ZŠ vhodně strukturovaná, obsahuje dobrá cvičení a pokrývá celou škálu toho, co chtějí učitelé během školního roku stihnout. Dotazovaní učitelé, kteří používají tuto učebnici, tvrdí, že hovorovost jako pojem nebo problematika spisovnosti není pro čtvrtý ročník ZŠ příliš důležitá. Tuto kapitolu procvičí jen proto, aby děti chápaly rozdíl mezi spisovnými a nespisovnými koncovkami přídavných jmen, uměly vytvořit korektní tvar podstatného / přídavného jména apod. Při psaní slohu učitelé vyžadují spisovné tvary, a tyto kapitoly o spisovnosti jsou pouze jako podklad k oživení si toho, co je ve slohu vhodné používat a co nikoli.

Téma spisovnosti je zjednodušeno na dělení českého jazyka na vrstvu spisovnou a vrstvu nespisovnou, zmíněna je ještě nářeční čeština v rámci nespisovné vrstvy. Ve cvičení žáci hledají hovorová slova především intuitivně, osobně nepovažují za vhodné např. následující cvičení:

17/19. *Libí se vám toto vyjádření?*

Kde se pořád **couráš**? Nesněž všechen **štrůdl**. Děda měsíc **marodil**. Podej mi kousek **špagátu**. Vrať **flašky** od limonády. Jídlo na cestu a mapu máš v **ruksaku**. Nezahazuj ten korkový **špunt**. Máme nový **foťák**. Půjč mi **kačku**.

Nahrad'te nespisovná slova slovy spisovnými. Jaký je rozdíl mezi významy slov courat se a bloumat? Upravené cvičení napište.

4.2 Učebnice č. 2: Český jazyk pro 6. ročník základní školy

- Autor: V. Styblík a kol.
- Rok vydání: 1999
- Nakladatelství: SPN

4.2.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny

Učebnice se v úvodní kapitole zabývá spisovností. Pojem hovorovost se v učebnici vyskytuje, není však vymezen, je pouze zmíněna ve výkladu (zájmena můj, tvůj, svůj). Podle mého názoru není vhodné, že přestože hovorovost není definována, vyskytuje se tento pojem ve výkladu o zájmenech. Předpokládám, že je nutný doplňující výklad učitele.

Str. 6: Kap. Jazyk a jeho útvary

str. 8.: Informace o vrstvách jazyka:

- pojem národní jazyk
 - spisovný jazyk
- nejdůležitější útvar národního jazyka
- = dorozumivací prostředek všech příslušníků čes. národa
- použití: psaní knih, novin, časopisů; vyučování na školách; v rozhlase, televizi, v divadle, na úřadech...
- je jednotícím poutem Čechů
- je rozvinutý, bohatý
 - nářečí a nadnářečí
- jsou rozšířena jen na určité části českého jazykového území
- běžný, každodenní styk
- nářečí + příklad věty (Česká, Hanácká, Lašská, Moravskoslovenská)
- příklady nadnářečí: obecná hanáctina, obecná laština
- obecná čeština – vznikla jako nadnářečí
- použití obecné češtiny a nářečí: umělecká lit., divadelní hry (charakteristika prostředí a postav)

Str. 10, 11 - Kap. Jazykověda a její složky

Kapitola pojednává o skládání slov do vět a definuje následující pojmy:

slovní zásoba, jazyk, jazykověda, nauka o slovní zásobě a gramatika, mluvnice, tvarosloví, skladba, hláskosloví, nauka o tvoření slov, stylistika, dialektologie

Str. 12,13 - Kap. Seznámení s jazykovými příručkami

Žáci se seznamují s jazykovými příručkami: Stručná mluvnice česká, Přehledná mluvnice češtiny, Pravidla českého pravopisu, Slovník spisovné češtiny.

Str. 90 - TVARY ZÁJMEN MŮJ, TVŮJ, SVŮJ

*Tvary **mojí** (ve 2., 3., 6. a 7. pádě jedn. čísla ženského rodu) mají odstín hovorový. Avšak delší tvary jako „**mojeho**“ (bratra), „**mojich**“ (rodičů) jsou nespisovné.*

4.2.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost

str. 129

1. Vyhledejte výrazy a věty užívané pouze v citově zabarveném projevu běžně mluveném.
2. Přímou řeč přeměňte na nepřímou (výrazy běžně mluveného jazyka nahraďte plně spisovnými).

Voda **lítala** na všechny strany.

Lítala - hovorové

- Toto cvičení používá vhodné pojmy (běžně mluvený jazyk, plně spisovná slova). Žáci slova nedělí na spisovná a nespisovná, ale pouze určují, která slova nejsou plně spisovná (tedy nesou nějaký příznak). Do kategorie „ne plně spisovných slov“ tedy náleží jak hovorová slova (řadíme je sice do spisovné vrstvy, ale jsou na jejím pólu), tak i slova z vrstvy obecné češtiny.

Str. 131

Užívá autorka jen spisovné vyjadřovací prostředky? Proč?

***Kluci** se už viděli, jak vcházejí do vsi s gumami kolem krku a **prckové** se sbíhají a nadšeně je pozdravují.*

Kluci – hovorové

Prckové – hovorové expres.

*Honza si zouvá holínky a **vylívá** vodu (...)*

Vylívá – hovorové

*Pepík na sobě mačká **manšestráky**...*

Manšestráky – hovorové

*(...) ždímá ponožky a zase je **navlíká** (...)*

Navlíká – hovorové

***Vlítli** na předsíňku staré hájenky a zabouchali.*

Vlítli – hovorové

- V tomto cvičení mají žáci určit, zda autorka používá jen spisovná slova. Mají dojít k závěru, že ne, protože je toto vypravování oživeno nespisovnými výrazy. Nespisovný výraz nacházíme pouze jeden (ňákýho), ostatní slova, která nesou příznak, jsou hovorová (tedy spisovná). Toto cvičení může být dle mého mínění pro žáky matoucí, protože vyhledají slova, která nejsou neutrální, a mohou je považovat za nespisovná.

- Je dobré, že mají žáci hodnotit funkčnost vyhledaných výrazů.

Str. 133

V následujícím úryvku, psaném většinou spisovným jazykem, je několik slov hovorových a nespisovných. Vyhledejte je a nahrad'te tak, aby text dostal jednotný ráz.

*V sadech na břehu řeky se dosud držely labutě. **Strejda** mě vyzval, abychom je šli nakrmit. Vzal jsem s sebou nakrájený rohlík, protože chléb nežerou. Měli jsme však pech, akorát jsme zahlédli, jak se vzdalují. Čekali jsme furt pod stromy, zda se vrátí, ale nedočkali jsme se.*

Strejda – hovorové

- Ve cvičení se vyskytuje jen jedno hovorové slovo.

Str. 133

Všimněte si, že některá ze sloves nejsou zcela vhodně užita. Která to jsou? Pokuste se je nahradit.

*Škrábali jsme se dost dlouho do kopce. Já jsem si vynašel pěkný placatý balvan uprostřed řeky a zavolal jsem Mirka, aby se šel také opálit. Ten **vlítl** do vody tak rychle, div ho proud neporazil.*

Vlítnout - hovorové

- Počítá se s pomocí učitele nebo s intuicí žáků, kteří mají nevhodně použité slovo pouze poznat, nehodnotí jeho příznak.

Str. 143

Najděte nespisovné a hovorové výrazy a nahrad'te je plně spisovnými.

*Vedle dveří do kuchyně jsou dveře do **obýváku** a dále do děcáku. Další dveře vedou na balkon a do špajzu. V obýváku vlevo od dveří máme gauč pokrytý dekou. Naproti dveřím pod oknem stojí jídelní stůl s **kytkou** ve váze a židle. Na pravé straně pokoje je rozložena sedačka s konferenčním stolem. Odtud dobře vidím na televizi, umístěnou spolu s **videem** a kazeťákem v soustavě skříněk na protější stěně.*

Obývák – hovorové

S kytkou – hovorové

Video – hovorové

- Zadáání úkolu je podle mého názoru vhodné.

Str. 166

Dopis kamarádovi obsahuje skutečnosti zajímaví chlapce. Najděte v dopise hovorové výrazy a obraty, které vyjadřují zaujetí pisatele pro věc a vztah k ní.

Milý Jirko,

*Často o Tobě teď ve třídě mluvíme, zvláště já na Tebe vzpomínám. Jak se hojí Tvé zranění? **Přeju Ti**, aby ses brzy uzdravil a vrátil se domů.*

Konec školního roku už ve škole asi nezastihneš. Začalo poslední zkoušení, často píšeme prověrky, a tak máme všichni co dělat.

Chci Ti také napsat, že jsem se s Jardou a Petrem přihlásil do tenisové školy. Můžeš se k nám přidat, až se vrátíš domů. Trenér nás zatím naučil základy hry a my chodíme často trénovat na zed'.

O prázdninách pojedou do letního tábora ve Staňkově. Nevím, jak to tam vypadá, ale slyšel jsem, že je tam velký rybník. Teď se asi usmíváš, protože si představuješ, jak se tam vyřádím. Nemusím ani psát, že si potápěčskou výzbroj беру s sebou. Byl bych rád, kdybys mohl jet s námi. Nepůjde-li to, budu Ti o všem alespoň podrobně vyprávět. Napiš, jak Ti je a kdy Tě můžeme s Jardou navštívit. Moc se na Tebe těšíme.

Zdraví Tě

Tomáš

Karlovy Vary 11. 6. 1997

Přeju – hovorové*

- V dopise se vyskytuje pouze jeden hovorový výraz, a tím je slovo přeju.
- Jedná se o formální prvek (neodpovídá zadání – není obrat).

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

4.2.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky

Str. 21

Cv. 5: „Zmeškala by školu,“ ozvala se maminka. „Jde teď do **finiše**.“ Do **finiše** jdu, ale vadilo mi, že chce maminka rozhodnout beze mne. (Podle E. Horelové)

Do finiše – hovorové

Str. 23

Báseň Jarní: **Skřivánek vylít do mraků...** (Jaroslav Vrchlický)

Vylít – hovorové (od vylítnout)

Str. 42

cv. 18.: Spojte slovesa s předponou vy- a tvořte s nimi věty: dát, **robit**, skočit, hrát, zout, lovit, myslet, hnát, konat, půjčit

Robit – hovorové

Str. 49 - taky

Cv. Zívání: Některý divák nechtěně **taky** zívne, napodobí naše pohyby. (Podle R. Křesťana)

Taky – hovorové

Str. 66

„Pojď domů, **kluku** hloupá!...“

„Tys to pěkně vypral, **kluku** saframentská!“ volal na mne umouněný kovář. (podle J. Lady)

Kluku – hovorové

Saframentská – hovorové

- Žáci si všimají zvláštnosti skloňování přídavných jmen, která mají citové zabarvení.
- Narušení gramatické shody v rodě je běžné pro mluvené výpovědi:
 - V rovině mluvnické výstavby výpovědi dochází k aktualizaci tak, že se vlivem citového zaujetí mluvčího porušují ustálené způsoby (ustálená schémata) vyjadřování syntaktických vztahů. Dochází k uvolňování systémového typu konstrukce, které se projevuje různým „vyšínutím z vazby“, a to ustáleným,

*jako je např. porušování shody v gramatickém rodě (chlap líná; dědek stará)...*³⁵

Str. 82 – to ti je...

*Jejich přední tlapky, to **ti** je samá dobrota.*

- kontaktní dativ

Str. 85

Z lidových písní: *Přes tu naši louž **lítá** chocholouš.*

Lítá – hovorové

Str. 86

Výlet: *Jeli jsme nejdříve **elektrikou** ...*

Elektrikou – hovorové

- Električka ve významu dopravního prostředku.

Str. 86 - TVARY ZÁJMEN TEN, NÁŠ

Upravte text tak, aby v něm nebyly nadbytečně a nevhodně užity tvary zájmena ten a neopakovalo se stejné sloveso.

Výlet

*Když bylo pořád **to** škaredé deštivé počasí, nemohli jsme se vydat daleko. Proto jsme se vydali alespoň na **ten** krátký výlet. Jeli jsme nejdříve elektrikou a pak **tím** autobusem až do Chuchle. Pak jsme se vydali podle Vltavy podívat se, jaké škody natropila **ta** velká voda. Bylo toho dost. **Ta** povodeň položila obilí u vody a všechno zanesla bahnem.*

*Podle **té** Vltavy jsme došli až na Zbraslav a odtud jsme se vydali do lesa na Báně. **Ten** les je tam moc hezký a **ty** houby, které jsme tam našli, nás potěšily. Na podzim se tam vydáme ještě na **ty** šípky.*

***Ten** nápad s **tím** výletem se nám opravdu vyplatil.*

- Nadbytečné užívání zmiňovaného zájmena ten je typický pro hovorové projevy, slouží k získání času vypravěče, pokud si například nemůže vzpomenout na pojmenování

³⁵ Digital Library, Faculty of Arts, MU [online]. Copyright © [cit. 04.07.2017].
Dostupné z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/106203/B_Philosophica_09-1962-1_5.pdf

jevu, případně jde o parazitní výraz (tedy výraz, který mluvčí do výkladu nadměrně vkládá)³⁶

Str. 91

*Bitva: Nato mi vrátil mou šavli a poradil, abych si to **honem sypal** domů, než ho přejde trpělivost. (podle J. Lady)*

Honem – hovorové

Sypal – hovorové expres.

Str. 94

Několikero druhů vodníků podle bohatství: *Ale jsou zase takoví **nanicovatí** malovodníčkové (...)* (podle K. Čapka)

Nanicovatí – hovorové

Str. 111

*Lež má krátké nohy: „Lucko, až **táta** přijde domů, tak si o tom promluvíme.“*

Táta – hovorové

Str. 119

Nadpis: **Strejček** Příhoda

Strejček – hovorové

- Tvar strejček je uveden pouze v nadpisu, v samotném textu se vždy objevuje pouze *strýc* + jeho tvary.

Str. 120

Cv. 4.: *Tváří se, jako by mu **ulítly** včely.*

Ulítly – hovorové

- Úkolem žáků je určit, v kterých druzích projevů se daná souvětí vyskytují a proč. Děti jsou tedy upozorněny na to, že se jedná o ustálená spojení používaná v hovorových projevech.

³⁶ Viz 2.2.6

Str. 122

*To se ví, že se **kluci** začali chechtat.*

*Tak šli **kluci** napřed domů a já zůstala u závor sama.*

Kluci (2x) – hovorové

Str. 134

V tomto projevu jsou užitá tři slova vytvořená z dvojslovných názvů. O která slova jde, jsou použita vhodně?

Záchranka

***Záchranka** za chvíli přijela.*

Placák

*Při nošení dřeva na táborák zakopl o **placák** a udeřil se do ruky.*

Táborák

*Při nošení dřeva na **táborák** zakopl o placák a udeřil se do ruky.*

- Cvičení upozorňuje na proces univerbizace. Z těchto tří slov je hovorové pouze záchranka.

Str. 149

*Cv. 1.: „**Kluci**, budeme skákat přes oheň,“ láká Milan.*

Kluci (2x) – hovorové

Str. 165

*S oblibou **pracuju** se závitnicí.*

Pracuju – hovorové*

*Je to vlastně rozcvička rukou, **zahřeju** se při tom.*

Zahřeju – hovorové*

- Podle Nového encyklopedického slovníku je koncovka –(u)ju v 1. os. č. j. neutrální; SSČ 2013 označuje slovesa s koncovkou –(u)ju jako hovorová.

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

4.2.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu

Str. 49

Výklad: *Názvy osob, zvířat a věci jsou podstatná jména konkrétní (máma, Vašek, pes, strom, kámen, talíř, muž).*

Máma – hovorové

Str. 149

Zadání: *Ledacos ze starých i nových zvyklostí vylíčila E. Bernardinová ve své knize **Kluci, holky a Stodůlky.***

Kluci – hovorové

Holky – hovorové

- Hovorové výrazy v názvu knihy E. Bernardinové.

4.2.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami

V učebnici Český jazyk 6 od Styblíka:

Hypotéza č. 1 se nepotvrdila, učebnice zmiňuje pojem hovorová čeština, ale nevymezuje jej.

Potvrdila se hypotéza č. 2, tedy že nejčastějším úkolem je rozeznávání hovorových slov od neutrálních. Obvykle je vyhledání hovorových slov spojeno s úkolem tato slova nahradit slovy neutrálními.

Zcela se potvrdila hypotéza č. 3, hovorová slova se nevyskytují v zadání úkolů a ve výkladových pasážích. Jedinou výjimku tvoří slovo „máma“ na str. 49:

Názvy osob, zvířat a věci jsou podstatná jména konkrétní (máma, Vašek, pes, strom, kámen, talíř, muž).

Příklad ze str. 149 je specifický. Hovorový výraz se objevuje v zadání úkolu, je ale názvem citované knihy.

Hypotéza č. 4 se potvrdila, hovorová slova jsou často použita záměrně kvůli procvičení pravopisu, vyskytují se ale i bez patrného důvodu (obvykle jsou tato slova součástí souvislého vypravování od autora, který hovorové slovo použil úmyslně v rámci svého díla).

4.3 Učebnice č. 3: Hravá čeština - učebnice pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

- Autor: Michaela Křivancová a kol.
- Rok vydání: 2017
- Nakladatelství: TAKTIK International, spol. s r.o.
 - příloha SPU (příloha pro žáky se specifickými poruchami učení)

4.3.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny

Pojem hovorovost se v učebnici vyskytuje, hovorovost není vymezena.

4.3.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost

Str. 4

Rozhodni, zda je ukázka psána spisovnou češtinou, hovorovou češtinou, obecnou češtinou, nářečím nebo jde o slang. Své rozhodnutí zdůvodni.

Františka Chovancová z Branky vyprávěla:

U staříčka ve mlyně meškali pod kolem hasrmani. Jeden raz se ze mlyna začala tračič muka. Mlynarčík dlouho němuh'přišč na to, kdo mu muku kradže. Až raz večer, no bylo už kole pul noci, slyši hrač šumnu muziku. „Co tež to?“ praji se a dživa se okenkem ven. Naraz začla hrač muzika na zahradže a kole vody začly se mihač šumne dževuchy a chlopečci. Ten taněc – to ešče svět něvidžel. Tak se enem za nima kuřilo. Mynarčík se praji: „Aha, už vim, kdo mi chodžil na muku“ Eli tež dostanu aspoň kolač?“ Ledvaj to dořeknul, už sa bližila hasrmanova roba a nesla v košiku kolače.

Převed' text do spisovné češtiny

- Podle mého názoru zadání *Rozhodni, zda je ukázka psána spisovnou češtinou, hovorovou češtinou, obecnou češtinou, nářečím nebo jde o slang.* není vhodně formulované, protože spisovná čeština je pojem nadřazený pojmu hovorová čeština. Zadání by mělo být vhodněji formulované - rozdělené na spisovnou češtinu (hovorová) a nespisovnou (obecná čeština, nářečí, slang).

Str. 9

Rozhodni, zda je ve dvojicích slov významový rozdíl. Pokud ano, vytvoř s nimi slovní spojení nebo věty.

Polévka x **polívka**

- Slovo polívka je ve SSČ 1998, 2013 označeno jako neutrální, slovník *Lingea* jej označuje za hovorové.

Str. 19

Cv. 3.: Nahrad' víceslovná pojmenování jednoslovnými. Posud', která slova jsou vnímána jako nespisovná.

tisková konference – **tiskovka**

Tiskovka – SSČ 2013 neuvádí, *Lingea* označuje jako hovorové

motorový vlak – **motorák**

Motorák – hovorové

Str. 134

Cv. 4. Přečti si následující ukázkou.

f) Vyhledej nespisovné výrazy. Řekni, zda jsou ve vypravování vhodně užity. Proč je autor užívá?

Jirka byl **pořízek** a lump, s kdekým se pral.

Voda **lítala** na všechny strany.

(Ota Pavel, *Jak jsem potkal ryby*)

Pořízek – hovorové expres.

Lítala - hovorové

- Kromě obecně českých slov najdeme i slova hovorová (pořízek, lítala).

Str. 136

Cv. 10.: Nespisovné nebo vulgární výrazy nahrad' spisovnými. Doplň interpunkci.

Pomalu jsme **se šinuli** nahoru a na hrbech jsme nesli bágel. Z obou stran ho narazili na mantáček až mu rozbili kebuli. Vejel jsem na něj jako blázen a nevěděl jsem co to kecá. Milan se strašně zabouchnul do Elišky. Zloděj si za gatě strčil bouchačku a do tašky si dal vercajk a nasedl do auťáku. Lehli jsme si k vodě kde jsme se flákali a žvanili jsme nesmysly. Ve škole jsem měl samý koule a dvakrát jsem prolít. Řekla mi Nech mě bejt nečum na mě!

Šinout se – hovorové expres.

Str. 137

Cv. 2.: Přičiřad' k daným ukázkám jejich stylové (slohové) charakteristiky.

V sobotu pojedeme na chatu a buduř sbírat houby. Mamka nám uvaří houbovku. To bude fajn.

- Styl každodenní komunikace – nese prvky nespisovného jazyka (předávání informací v rodině, mezi přáteli apod.)

Str. 65

Cv. 9.: Vyhledej v textu jednočlenné věty a větné ekvivalenty.

Vyhledej v textu jednak výrazy hovorové, jednak výrazy nespisovné.

„**Holky**, nepůjđete se mnou na hvězdárnu?“ ptá se Tonda.

„No jasně. Dnes to bude **super**.“ odpovídá Tonda.

Holky – hovorové

Super – podle slovníku *Lingea* hovorové (SSČ 2013 neuvádí)

4.3.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky

Str. 14

Zvýrazněné výrazy nahrad' vhodnými synonymy:

*Tedy toho pana Kolbabu, povoláním listonoše a **pošťáka**, nějak omrzelo jeho **pošťácké** řemeslo...*

Pošťák – hovorové

Pošťácké – hovorové

*co se prý takový listonoš nachodí, naběhá, nadrandí, **nalítá**, nahoní a našlape (...)*

nalítá - hovorové

Str. 15

Cv. 12.: Rozhodni, zda mají následující dvojice slov mezi sebou synonymní, antonymní nebo homonymní vztah.

***finta** – lest*

finta – hovorové

Str. 16

Cv. 4.: Vyznačené výrazy převed' na slova citově zabarvená podle požadavku v závorce.

*Ten hadr nějak **smrdí** (eufemismus).*

Smrdí – hovorové

Str. 19

Cv. 4.: Oprav popletené frazémy a pak vysvětli jejich význam.

*Neházej **flintu** do pole.*

Flinta – hovorové

Str. 19

Cv. 7.: Slova citově zabarvená nahrad' neutrálními výrazy.

Drzoun – hovorové hanlivé

Pačesy – hovorové expres.

Str. 20

Cv. 8.: Seřad' texty podle citových příznaků, od textu s lichotnými (důvěrnými, familiárními) slovy přes text se slovy neutrálními (bez citového zabarvení) k textům s hanlivými až vulgárními slovy.

A. Heide se ještě více zachmuřil. Oči měl již zas suché, pohled ostrý a jasný, rty zahořkle sevřené do tenké linky, jako by právě **cucal** citron.

Cucal – hovorové

D. Mezi kantorstvem a **študáky** vede se ustavičně drobná válka čili guerilla (...)

Bojové metody žactva jsou vesměs obranné a morálně oprávněné, neboť kantoři představují živel útočný, zahajující nepřátelství a napadení **študáci** se takto brání.

Študáky, študáci – hovorové

Str. 27

Cv. 5.: Tvoř názvy nositelů vlastností

tlustý – **tlust'och** – hovorové expresivní

Drzý – **drzoun** – hovorové hanlivé

Str. 11

Cv. 5.: Báseň - Jiří Wolker – Žně (Host do domu)

Děcka na mámině sukni(...)

Děcka – hovorové

mámině – hovorové

Str. 15

cv. 8.: Rád **pracuju** v tichém prostředí.

Pracuju – hovorové*

Str. 19

Cv. 1.: Doplň do textu i/y/i/ý.

Ty s tím zase děláš **cav_ky**.

Cavyky – hovorové expres.

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

Str. 21

Cv. 10.: Jan Skácel – *Uspávanka se starými domy*

*Potom si lidé v malém **krámku**...*

V krámku – hovorové

Str. 28

Cv. 7.: *Ze slov v nabídce utvoř názvy prostředků a nástrojů...*

Koukat – hovorové

Str. 32

Cv. 6.: *Slovesa z nabídky rozděl podle toho, z kterého slovního druhu vznikla.*

Zahradničit – hovorové

Str. 34

Cv. 2.: *Vyhledej slova přejatá z cizích jazyků a nahraď je českými synonymy.*

*Cestující stáli **na peroně**.*

Na peroně – hovorové

Str. 37

Cv. 5.: *Zamysli se nad následujícími citáty a vysvětli jejich význam.*

*Netrhejte motýlům křídla, vždyť oni pak pláčou. Nešlape **po kytkách**, vždyť kytky tak krásně voní. Nezabíjejte lásku, vždyť láska je křehká jako ty **kytky**, a hlavně nezabíjejte lidi, vždyť lidi se milují. (John Lennon)*

Po kytkách, kytky – hovorové

Str. 44

Cv. 8.: *Přečti zřetelně následující jazykolamy.*

*Poslali mě **naši** k vašim, aby přišli **vaši k našim**. Když nepůjdou **vaši k našim**, tak nepůjdou **naši k vašim**.*

Naši, k našim – hovorové

K vašim, vaši – hovorové

Str. 48

Cv. 14.: Rozhodni o pravdivosti následujících tvrzení.

e) Zvratná slovesa (**myju se**) patří mezi slovesné tvary složené.

Myju se – hovorové*

Str. 51

Cv. 5.: V následujících Murphyho zákonech vyhledej příslovce a urči jejich druh.

c) Zákon vyplývající ze života: život je řada **průšvihů** po sobě nepravidelně jdoucích.

Průšvihů – hovorové expres.

Str. 56

Cv. 1: Přečti si básničku Jiřího Havla. Po vzoru této básničky ke každému z následujících obrázků napiš, co si vyobrazený předmět či zvíře přeje.

*Smrček: Ať ve zdraví **přežiju** Vánoce v lese.*

Přežiju – hovorové*

Str. 59

Báseň *Stonožka*: Já **vám** nemám tyhle lidi rád (...)

Vám – dativ kontakto­vý (syntax)

Str. 61

Cv. 13. m) Na kterém řádku jsou pouze slovesa v trpném rodě? a) Ráno **se myju**.

Myju se – hovorové*

Str 63

Cv. 4.: Vyber vhodná slovesa a doplň je do uvozovacích vět.

„Jé, ahoj **holky!**“

„**Jo?** A kde?“

Holky - hovorové

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

Jo – hovorové

Str. 69

Cv. 2.: *Přísudek vyjádřený citoslovcem změň na slovesný a obráceně – slovesný na citoslovečný.*

Máma koza hlasitě zamečela a kůzlátka přihopsala k ní.

Máma – hovorové

Str. 69

Cv. 4.: *Obsah vět s přísudkem jmenným se sponou vyjádři větami s přísudkem slovesným.*

*Maminka na mě bude **naštvaná**.*

Naštvaná – hovorové expres.

Str. 71

Cv. 6.: *Doplň vynechaná písmena.*

***Kluci** i **holky** si přál__ namazat chleb__. **Kluci** chtěl__ s__ry a děvčata si namazal__ marmeládu.*

Kluci – hovorové

Holky – hovorové

Str. 72

Výklad: *Předmět může záviset na slovesu:*

***Táta** řídil auto.*

Táta – hovorové

Str. 73

Cv. 6.: *Doplň do vět výrazy z nabídky. Jedná se ve všech případech o předměty?*

*Dali jsme.....(dědovi) k jubileu nové rádio. Byl jako malý **kluk**.*

***Táta** si tedy vzal(manuál) a pak dědovi poradil.....(s postupem).*

*Radil **táta**.*

Kluk – hovorové

Táta – hovorové

Str. 74

Cv. 1.: Vyhledej příslovečná určení místa. Jakou použiješ otázku?

*Vždycky jsem ale dopadl stejně, někde jsem našel louži nebo jsme s **klukama** do večera řádili na hrázi rybníka.*

S klukama – hovorové

Str. 74

Cv. 4.: Vyhledej příslovečná určení způsobu.

***Táta** odvedl svoji práci jako profesionál.*

Táta - hovorové

Str. 77

Cv. 3.: Rozhodni, jestli jsou ve větách přívlastky těsné nebo volné, a doplň interpunkci.

***Táta** rád čte knihy zabývající se vesmírem.*

Táta - hovorové

Str. 78

Cv. 4.: Rozliš přívlastky postupně rozvíjející a několikanásobné. Doplň čárky.

*Každý správný **kluk** má mít prak.*

Kluk – hovorové

Str. 78

Cv. 6. Vyhledej v textu všechny přívlastky

*(...) ale jakousi zvláštní hříčkou naschválu se upřímní a slušní lidé hledají vzájemně mnohem hůř než **kumpáni** na vyloupení spořitelny.*

Kumpáni – hovorové

Str. 78

Cv. 10.: Nahrad' přívlastky vhodnými synonymy.

naštvaný táta

Naštvaný - hovorové

Táta – hovorové

Str. 79

Cv. 6.: *Doplň věty vhodnými doplňky z nabídky.*

*Po celodenní dřině v lese chodil **táta** domů.....(utahaný)*

Táta – hovorové

Str. 80

Cv. 1.: *Vyhledej v textu přístavky a doplň čárky.*

*Objevila jsem svatební **fotku**, obrázek z obřadu mých rodičů.*

Fotku – hovorové

Str. 90

Cv. 2.: *V hlavních větách vyhledej podstatná jména, jež jsou rozvíjena vedlejšími větami přívlastkovými.*

b) Vyhledej všechny spojovací výrazy, kterými jsou věty přívlastkové uvozeny.

*Podej mi tu knihu, **co** leží na stole.*

Co – hovorové

Str. 93

Cv. 2.b) *Následující slova použij k vytvoření vět, které budou na sebe navazovat synonymy nebo slovy nadřazenými nebo podřazenými.*

chleba

Chleba – hovorové

- Všechna slova ve cvičení mají tvar 1. p. č. j.

Str. 93

Cv. 3.: *Najdi v textu všechna zájmena a příslovce. U zájmen urči druh.*

*„Kde jsi se celou dobu **coural**?“ Rudolf Křesťan, Kočky v patách*

Coural – hovorové

Str. 97

Cv. 11.: *Započatá souvětí doplň tak, aby měla maximálně tři věty.*

*Dnes chystáme s **tátou** večeri my,*

S tátou – hovorové

Str. 98.

Cv. 16.: *Jazykový rozbor*

*K nezbytným zimním **klukovským** zábavám patřily i bitvy, (...)*

*Menší **kluci** a děvčata dělali za frontou kule, (...)*

*Hůře jen bývalo, když rozpustili **kluci** bili kulemi do chumlu děcek a nehleděli na to, kam uhodí. (Josef Lada, České Vánoce)*

Klukovským – hovorové

Kluci – hovorové

Str. 99

Cv. 3.: *Které významy se nejvíc blíží následujícím slovům?*

Cavyky

Cavyky – hovorové

Str. 99

Cv. 7.: *Doplň správně i/i/y/ý.*

*Uměla si kdeco doma **sp_chnout**.*

*Když začal **s_pat**, musel **s_pat** k lékaři.*

Spíchnout – hovorové

Sypat – hovorové expres.

Str. 103

Cv. 12.: *Doplň správně předpony s, z, vz a své rozhodnutí zdůvodni.*

*„Ona nese **písemku**? První hodinu? To se __pletla, ne?“ **zabrblala** Šárina. (Ivona Březinová, Řvi potichu, brácho)*

Písemka – hovorové

Zabrblala – hovorové expres.

Str. 110

Cv. 16.: *Doplňte chybějící písmena do textu.*

c) *Podtrhni v textu přirovnání*

*Zároveň však musela o__stát i před nepříjemným ředitelem Podlipným, který j__ ještě před chvíl__ peskoval jako malou **holku**.*

Holku – hovorové

Str. 121

Cv. 4.: *Přeformuluj věty podle pokynu v závorce.*

*Zuzanka je malá devítiletá **holčička**. Je to moje mladší sestřenice. (spojit v jednu větu, vynechat jedno sloveso je)*

Holčička – hovorové expres.

Str. 122

Cv. 9.: *Přečti si charakteristiku z knihy Tajemství jeskyně pokladů.*

*Jindřich Musil je hodný **kluk** (...) (Petr Hugo Šik - Tajemství jeskyně pokladů)*

Kluk – hovorové

Str. 122

Cv. 10.b) *Doplň přirovnání.*

***lítá** jako...*

Lítá – hovorové

Str. 133

Cv. 2. a) *Následující dějové složky seřaď tak, jak se ve skutečnosti odehrály.*

*Rozebíhá se rovnou na mě. „**Tatí**, pomoc!“ křičím a ztuhnu jako zkamenělý.*

Tatí – hovorové

Str. 134

Cv. 3. a) *Následující text rozděl na odstavce. Vypracuj jeho osnovu.*

*To už za mnou skočil můj **táta** v obleku a s kravatou...*

*Chudák **táta** pak ležel s angínou celý týden v posteli.*

Táta – hovorové

Str. 136

Cv. 11. *Oprav nevhodná vyjádření a také pravopisné chyby.*

Chlapec, když se konečně zkamarádil se svým psem, bylo mu hezky.

- Cvičení upozorňuje na problematiku narušení větné konstrukce

- Anakolut (viz 2.2.6)

Str. 138

Cv. 4.: Úspěšné ženy odpovídaly na otázky novinářů. Přiřaď ke každé odpovědi správnou otázku.

*Když ale přijde role, kterou odmítnout **nedokážu**, **lítám** jak hadr na koštěti...*

Nedokážu – hovorové*

Lítám - hovorové

Str. 139

Cv. 7.: Vyber slovo, které se hodí do textu.

*Snažte se **nenaletět** a vybírejte pouze ze sekundárních/seriózních/systematických nabídek práce.*

Nenaletět – hovorové expres.

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

4.3.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu

Str. 10

Výklad: *metonymie: Má rád debrecínku (uzeninu z města Debrecín)*

Debrecínku – není uvedeno v SSČ 2013, slovník Lingea uvádí jako hovorové.

Str. 13

Výklad: *Synonyma, homonyma, antonyma:*

Synonyma (slova souznačná) jsou jednoslovná i víceslovná pojmenování, která mají shodný nebo podobný význam (hezký/pěkný, dívka/děvče/holka).

- **Holka** – hovorové (na hovorovost není upozorněno)

Str. 13

Výklad: *Synonyma, homonyma, antonyma*

Částečná synonyma – Mohou se lišit i příslušností k různým útvarům národního jazyka (např. spisovné láhev /nespisovné flaška).

- **Flaška** – obecná čeština (na nespisovnost je upozorněno)

Str. 16

Výklad: *Slova citově zabarvená: slova domácí – např. mamka, synátor, brácha*

Brácha – hovorové

Str. 17

Výklad: *Odborné názvy: Podle původu je rozlišujeme na domácí (odborné názvy, zubař) a přejaté (termíny, stomatolog).*

Zubař – hovorové

Str. 50

Výklad: *Rod činný vyjádřený slovesem a zvratným zájmenem: ráno se umyju (= já sebe umyju). Rod činný vyjádřený zvratným slovesem: směju se (já se směju).*

Umyju se – hovorové*

Směju se - hovorové*

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

4.3.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami

V učebnici Hravá čeština – učebnice češtiny pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia:

Hypotéza č. 1 se nepotvrdila, učebnice hovorovou češtinu nevymezuje. Důkladně však popisuje a rozebírá látku spisovnosti, pracuje s pojmem *hovorovost* ve cvičeních, obsahuje množství úkolů k procvičování.

Potvrdila se hypotéza č. 2, tedy že nejčastějším úkolem je rozeznávání hovorových slov od neutrálních. Obvykle je vyhledání hovorových slov spojeno s úkolem tato slova nahradit slovy neutrálními.

Nepotvrdila hypotéza č. 3, že se hovorová slova nevyskytují v zadání úkolů a ve výkladových pasážích. Ve výkladových pasážích se hovorová slova vyskytují, např.:

Výklad: *metonymie: Má rád debrecínku (uzeninu z města Debrecín)*

- **Debrecínka** – není uvedeno v SSČ 2013, slovník Lingea uvádí jako hovorové.

Výklad: *Odborné názvy*

Podle původu je rozlišujeme na domácí (odborné názvy, zubař) a přejaté (termíny, stomatolog).

Zubař – hovorové

Str. 50

Výklad: *Rod činný vyjádřený slovesem a zvrtným zájmenem: ráno se umyju (= já sebe umyju). Rod činný vyjádřený zvrtným slovesem: směju se (já se směju).*

Umyju se – hovorové*

Směju se – hovorové*

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

Hypotéza č. 4 se potvrdila, hovorová slova se obvykle vyskytují ve cvičeních, ve kterých mají žáci pracovat se synonymy, doplňovat pravopis, tvořit věty apod.

4.4 Učebnice č. 4: Český jazyk 9 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia

- Autor: Zdeňka Krausová, Martina Pašková, Jana Vaňková
- Rok vydání: 2006
- Nakladatelství: Fraus

4.4.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny

Učebnice vymezuje hovorovost v rámci tématu spisovná čeština (útvary českého jazyka):

Čeština je naším jazykem národním, jazykem mateřským. Národní jazyk není jednolitý, je tvořen řadou útvarů, které třídíme podle různých hledisek.

Nejdůležitějším útvarem českého jazyka je spisovná čeština:

- *použití : ve všech oblastech veřejného života*
- *je prostředkem pro tvorbu děl odborných, publicistických aj.*
- *je jednotná na celém našem území*
- *v mluvených spisovných projevech užíváme mluvenou spisovnou češtinu s hovorovými prvky.*

Spisovná čeština – prostředky

- *Hovorové (děkuju, oni píšou)*
- *Knižní (hleděti, přechodníky)*
- *Neutrální (použitelné vždy – židle, číst)*

Pro běžnou komunikaci se užívá tzv. běžně mluvený jazyk, v němž střídáme jazykové prostředky z různých útvarů češtiny.

(...)

Toto vymezení osobně považuji za okrajové a nedostatečné.

V rámci této kapitoly jsou definovány pojmy obecná čeština, dialekty, interdialekty, slang a argot.

Učebnice charakterizuje řeč jako *schopnost člověka artikulovanými zvuky vyjadřovat obsah vědomí, vytvářet promluvu (konkrétní využití jazyka)*. Hovorovost v rámci tohoto sdělení nezmiňuje.

Ve výkladu o jednotlivých funkčních stylech jsou zmínky o používání hovorových slov ve stylu prostěsdělovacím a uměleckém. Podrobněji je popisován fejeton (útvár publicistický), který často obsahuje hovorová slova, neotřelé a komické spojování slov, vtipné formulace apod.

Učebnice se dále zabývá spisovnou výslovností – definuje ortoepii a logopedii, charakterizuje styly výslovnosti:

- **Zvlášť pečlivá** – slavnostní, jevištní, recitační
- **Neutrální** – ve veřejných projevech
- **Hovorová** – běžná, volnější – v soukromých projevech, např. se zjednodušují souhláskové skupiny – dětství [děctví]
- **Nespisovná** – ledabylá, nepečlivá artikulace, výrazné zjednodušování, nedodržování délky samohlásek

4.4.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost

Str. 127

Pokuste se charakterizovat fejeton, všechny znaky napište na tabuli.

Příслови

*Samochvála **smrdí**. (K. Čapek, Pozdravy)*

Smrdí – hovorové

Str. 127

Pokuste se charakterizovat fejeton, všechny znaky napište na tabuli.

Otázka

*Už věříte, že jste v tom **taky** namočení?*

Taky – hovorové

Str. 128

Pokuste se charakterizovat fejeton, všechny znaky napište na tabuli.

Co se učí prodavači

*(...) a vůbec, chodili jste v nich, že **jo**?*

Jo – hovorové

- Znakem fejetonu je používání hovorových slov

Str. 130

Cv. 3.: Zařaďte mezi slohové útvary tento dialog:

*„Že to čteš, **tati**.“*

*„**Jo** – a večer jdu na tu dýzu, tak se du voholit.“*

*„A zrovna u toho pobřeží, **co** jsme byli loni v létě.“*

*„Vždyť to **smrdí** jako...“*

Tati – hovorové

Jo – hovorové

Co – hovorové

Smrdí – hovorové

4.4.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky

Str. 11

Cv. 6.: *Podtržená slova rozdělte na slova, která tvoří jádro slovní zásoby a okrajovou část slovní zásoby.*

*Výrobce CD uvedl na trh užitečné **cédéčko** plné programů.*

Cédéčko – hovorové

Str. 23

Cv. 10.: *Jmenujte:*

*b) názvy prostředků děje, např. letadlo, **dodávka**, míchačka*

Dodávka – hovorové

Str. 24

Cv. 1.: *Slovní druhy*

*„No **jo**,“ zamyslela se babička (...)*

Jo – hovorové

Str. 35

Cv. 6.: *Kolik zájmen je v uvedeném textu?*

*Žádnej ji tam **nezalívá**, ona přece roste.*

Nezalívá – hovorové

Str. 36

Cv. 11.: *Vypište zájmena a číslovky*

*Měl jsem pocit, že u řeky musí být **nejmíň** polovina obyvatel našeho městečka.*

Nejmíň – hovorové

Str. 42

Cv. 8.: *Vyhledejte příslovce, určete jejich druh a stupeň:*

*Nejdřív ale zavolejte **záchranku**.*

Záchranku – hovorové

Str. 48

Cv. 6.: *Věty podle postoje mluvčího – Představte si situace, ve kterých byly proneseny tyto výpovědi:*

Taky jsem se to nemusel dovědět až poslední.

*Kéž by se **máma** vrátila!*

Taky – hovorové

Máma – hovorové

Str. 64

Cv. 2.: *Skladba – Najděte v textu věty hlavní a vedlejší.*

*„**Naši** mě pořád mlátí a často na mě křičí.“*

*„Křičí i na sebe, hádají se, když **táta** přijde z hospody opilý.“*

*„**Táta** mě bije pěstí, **máma** rukou.“*

Naši – hovorové

Táta – hovorové

Máma – hovorové

Str. 70

Cv. 2.: *Podtrhněte v textu několikanásobné větné členy*

***Obléknul** si do lesa roztržené, ale čisté tričko.*

Obléknul – hovorové

Str. 74

Cv. 1.: *Řeč přímá a nepřímá*

*„**Tati**,“ vydechl mladý Povondra téměř dětsky.*

*„Půjdem domů,“ **brebentil** starý pán rozčileně a jeho brada se žalostně otrásala.*

Tati – hovorové

Brebentil – hovorové

Str. 74

Cv. 2.: *Následující věty změňte tak, aby v nich byla řeč přímá*

*Zaslechl jsem z pokoje **tátu**, který mi přál dobrou noc.*

Tátu – hovorové

Str. 76

Cv. 5.: Podtrhněte věty neúplné

„Rostou,“ potvrdila. „**V mrazáku.**“

V mrazáku – hovorové

Str. 81

Cv. 7.: Vyhledejte chyby

Chleba i rohlíky úplně stvrdly. (ztvrdly)

Chleba – hovorové

Str. 87

Cv. 1.: Rozlište, ve kterých slovech jsou dvojhlasky a ve kterých dvě samohlásky vedle sebe

Koukat se

Koukat se – hovorové

Str. 91

Cv. 2.: Zvuková stránka jazyka: Přečtěte text a dbejte na náležitou větnou melodii

„Co kdybychom sem přivezli těch mustangů **míň**?“

„A ti ostatní jenom tak postávali a **koukali se.**“

Míň – hovorové

Koukali se – hovorové

Str. 94

Cv. 1.: Vliv četby

Najednou jsem se chtěl **taky** octnout v té atmosféře minulých věků (...)

(...) a to je krásná, moudrá a hluboce prožitá **švanda**.

Mně se to tak líbilo, že jsme se těch čtenářských sedánek zúčastňovali pak **taky**.

Zkuste si to doma **taky**, číst nahlas.

Taky – hovorové

Švanda – hovorové

Str. 110

Cv. 3.: *Rozčleňte text na odstavce*

*Marně se snažím ve spleti černých, vodou **nacucaných** mraků najít sluníčko.*

***Můžu** dneska na skok?*

Nacucaných – hovorové

Můžu – hovorové*

Str. 121

Cv. 5.: *Přečtěte si následující text a reagujte na něj vlastní úvahou*

*„**Máma** mě bila, ale **táta** na mě vzal bič,“ říká klidně jedenáctiletá Anička.*

Máma – hovorové

Táta – hovorové

4.4.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu

Str. 67

Výklad: *vedlejší věta příslovečná měrová*

*(...) Např. **Kluci** utíkali tak rychle, že sotva dechu popadali.*

Kluci – hovorové

* Na tvar slovesa můžu, můžou je upozorněno v kap. 2.2.5

4.4.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami

Hypotéza č. 1 se potvrdila, učebnice vymezuje hovorovost v souladu se současným vědeckým poznáním. Tato problematika je však vysvětlena pouze okrajově.

Hypotéza č. 2 se nepotvrdila, cvičení se neorientují na problematiku hovorovosti. Výjimkou je práce s fejetony, ve kterých se objevují hovorové prostředky.

Hypotéza č. 3 se potvrdila, hovorové slovo (kluci) se vyskytuje pouze ve výkladu vedlejších vět.

Hypotéza č. 4 se potvrdila, nejvíce hovorových slov se objevuje v textech, které se zaměřují na jiný jev.

4.5 Učebnice č. 5: Český jazyk pro 1. ročník gymnázií

- Autor: Jiří Kostečka
- Rok vydání: 2009
- Nakladatelství: SPN

4.5.1 Výskyt a vymezení hovorovosti / hovorové češtiny

Hovorovost se v učebnici vyskytuje a podrobně vymezuje.

Str. 17.: Vymezuje se také řeč, jazyk a mluva. *Mluva je skutečné užití konkrétních jazykových prostředků v komunikaci. Člověk při reálném projevu vybírá ze všech možností jazyka ty, jež v dané komunikační situaci považuje za vhodné nebo alespoň dostatečné pro porozumění.*

Str. 18.: Tato kapitola také zmiňuje časování sloves v 1. os. č. j.: *Při časování slovesa ukázat v přítomném čase existují v 1. p. č. j. dvojtvary ukázu – ukáži; první je běžný, druhý zastarává a je signálem vyššího stylu.*

Popisován je také výběr vhodných slov v konkrétní situaci: *Ve slovní zásobě naší mateřštiny existují synonyma nyní, teď, teďka, teďkonc. Všechna jsou „po ruce“, chce-li mluvčí vyjádřit, že se něco děje v dané chvíli či odehraje v nejbližší budoucnosti. Prezident republiky si při slavnostním projevu nesporně vybere první nebo druhé z nich; poslední je nemyslitelné, předposlední nepravděpodobné.*

- Teďka – hovorové

Str. 23.: O spisovnosti pojednává kap. č. 2:

Obecné poučení definuje národní jazyk: *Národní jazyk je jazyk, který užívají příslušníci určitého národa. Zahrnuje všechny podoby, jimiž jeho uživatelé mluví i píší, tedy spisovný jazyk a nespisovné útvary.*

V rámci této kapitoly jsou zmíněny také příručky popisující spisovnou normu jazyka českého (např. SSČ, SSJČ apod.)

SPISOVNÁ PODOBA NÁRODNÍHO JAZYKA

Kap. Spisovná podoba národního jazyka vymezuje spisovný jazyk: *Spisovný jazyk je podoba národního jazyka, která slouží příslušníkům daného národa k celonárodní komunikaci oficiálního rázu. Kromě jiných funkcí má tedy i funkci reprezentativní. (...)*

Spisovná čeština není jazykově ani stylisticky jednotný útvar. Prostředky jejího vyjadřování jsou čtveré:

- *neutrální*
- *hovorové*
- *knižní*
- *archaické*

Neplatí ovšem, že by se každá ze zmíněných čtyř vrstev vyskytovala v naší mateřštině v úplnosti: viz řadu příslovčí nyní (knížná, teď (neutrální), teďka (hovorové), kde chybí výraz vysloveně archaický; jindy máme pouze dvojice slov či tvarů, jako např. u hodně (neutrální) – moc (hovorové) či píši (neutrální) – píšu (neutrální i hovorové).

Hovorovost vymezuje odstavec Hovorové prostředky spisovného jazyka: *Hovorové prostředky se užívají v komunikační situaci, která je do určité míry oficiální, avšak ne natolik, aby vyžadovala volbu prostředků pouze neutrálních nebo knižních.*

Vyskytují se v projevech mluvených i psaných. V mluvené formě se s nimi můžeme setkat při jednání na úřadech, v běžných projevech veřejně činných osob, při komunikaci na některých pracovištích, při rozhovoru učitele s žákem ve škole. V psané formě se hovorové prostředky často objevují v osobních dopisech; nacházíme je i v některých žánrech publicistického stylu (zejména ve fejetonu, reportáži a interview); vyskytují se rovněž v beletrii, např. při promluvě postavy, vedle češtiny obecné.

Hovorové jazykové prostředky se uplatňují:

- a) *v hláskové podobě slov: mlíko, líp, ulejšvat se;*
- b) *ve slovtvorbě: Pražák, tajemničit, zasedačka, pololetky, tunelář;*
- c) *ve tvarech slov: moct – můžu, děkuju^{*}, děkujou, (my) nakupujem, ona to veme, on odtud utek, husiti, Skoti, bez třech;*
- d) *ve skladbě: větné konstrukce jako když by to bylo možné; uvidíme, až jak se to vyvine; až tak velká sranda to zas nebyla; bydlí v ulici, co se tam teď kope; samostatné větné*

^{*} Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

členy vyčtené, jako v Praze, tam to znám dobře; tzv. kontaktní slova a obraty poslyš, víte?, že jo? aj.;

e) ve slovní zásobě a frazeologii: *dneska, teda, moc* (ve významu „hodně“), *náklad'ák, hotovka, to je to samé*; časté výrazy expresivní, zveličující: *to je šílená chyba*.

Pamatujte:

Užívejme tedy v oficiální mluvené komunikaci převážně prostředky jazykové i stylově neutrální a hovorové (...)

Ve vysoce oficiálním projevu psaném se vystříhejme i prostředků hovorových, ledaže je k jejich volbě zvláštní důvod (citace, charakteristika postavy její mluvou apod.)

Poznámka: Zcela běžný, ba v hovorů prakticky výlučně užívaný tvar 7. pádu mn. Č. –ma/–ama/–ema, např. s dětma, klukama, knihama, hercema, kužema, je nespisovný.

Tato kapitola o jazyku obsahuje také informace o neutrálních, knižních a archaických prostředcích.

NESPISOVNÉ ÚTVARY NÁRODNÍHO JAZYKA

Do nespisovných útvarů národního jazyka učebnice řadí:

- nářečí
 - česká a moravská nářečí
- nadnářeční útvary
 - obecná čeština a moravské interdialekty
- slang
 - např. zdravotnický, myslivecký, divadelní, vojenský, počítačový, žákovský a studentský
- argot

Str. 105

Slohotvorní činitelé: Tvaroslovné (morfologické) jazykové prostředky

Některé tvary se hodnotí jako knižní (maži), jiné jako hovorové (přijmul).

Str. 107

Styl prostěsdělovací:

Do jeho mluvených projevů pronikají nespisovné jazykové prostředky, u veřejných vystoupení to však není žádoucí; naopak prostředky hovorové jsou tu zcela přirozené.

Str. 251

Slovník pojmů z lingvistiky a stylistiky:

Hovorové prostředky v češtině = soubor jazykových prostředků (hláskoslovných, lexikálních, slovotvorných, tvaroslovných, skladebních) užívaných při běžné, avšak do jisté míry oficiální komunikaci v rámci spisovného jazyka.

Učebnice také důkladně popisuje spisovnou výslovnost (str. 80-88). Tuto problematiku jsem záměrně ponechala stranou pozornosti.

4.5.2 Cvičení zaměřená na hovorovost / spisovnost

Cvičení k problematice hovorovosti se v učebnici nevyskytuje, hovorovost je pouze vymezena a doložena na příkladech.

4.5.3 Učebnicové texty obsahující hovorové prvky

Str. 44

Cv. 4.: *Diskutujte o „inzerátech“ na webové stránce (únor 2007); jde o podvod nebo o přípustnou aktivitu digitálního věku?*

*Ahoj **potřebuju** do zitrka praci na slohovku o popisu naší oblíbeny věci. Je mi celkem jedno o cem to bude a nemusi to byt ani tak moc dlouhy, staci trebas přes jedu A5. Není to **kontrolka** takže to nemusi byt suprový. Díky moc za vse. Piste na ...*

Potřebuju – hovorové

Kontrolka – hovorové

Str. 71

Cv. 4.: *Nosové souhlásky m, n, ň, při rýmě:*

*Například m se v důsledku neprůchodné nosní dutiny promění v b, takže „**máma**“ vyjde z nasydlého člověka jako „bába“.*

Máma - hovorové

Str. 96

Cv. 5.: *Výrazná četba delšího textu – procvičte si všechny náležitosti spisovného mluveného projevu čtením souvislých textů.*

*(...) a rozhoupal houpačku, až **lítala** k nejvyšším větvím.*

*Křemílek se **oblíkl** do kožíšku (...)*

*Houpačka se ještě trochu **kolíbala** (...)*

Lítala – hovorové

Oblíkl se – hovorové

Kolíbala se – hovorové

• Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x Nový encyklopedický slovník označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

Str. 164

Cv. 1.: *Doplňte i/i/y/ý podle pravidel*

*Nedělejte s tím **cav_ky**.*

Cavyky – hovorové

*Pol lese s m_hala hb_tá b_l_nářka a sb_rala **k_tky** kolem b_střiny.*

Kytky - hovorové

Str. 167

Cv. 5.: *Se zb_l_m_chlap_nedělal_Šárčin_bojovnice žádné **cav_ky**.*

Cavyky – hovorové

Str. 211 – Inzerát

*Hledám **holku**, která (...)*

*Hledám **holku**, kterou (...)*

Holku – hovorové

4.5.4 Hovorovost ve výkladových pasážích týkajících se jiného jazyk. jevu

Str. 99

Deformace hlásek nebo jejich nahrazování hláskami jinými:

Sigmatismus – př. cucat (ťuťat)

Cucat – hovorové

4.5.5 Srovnání zjištění analýzy učebnice s hypotézami

Hypotéza č. 1 se potvrdila, učebnice se velmi podrobně zabývá hovorovostí, vymezuje ji a charakterizuje. Pojednává o použití hovorové češtiny, o hovorových příznacích a jejich uplatnění. Tyto informace jsou v souladu se současným vymezením hovorovosti. Vymezení hovorovosti je dáno také tím, že se jedná o učebnici pro střední školu.

Hypotéza č. 2 se nepotvrdila, učebnice nabízí spíše teoretické výklady než praktické procvičování.

Hypotéza č. 3 se potvrdila, výkladové pasáže týkající se jiného jazykového jevu uvádějí pouze jedno hovorové slovo, a tím je „cuc^{at}“ (výklad o sigmatismu).

Hypotéza č. 4 se potvrdila, hovorová slova se vyskytují v textech, které se zaměřují na jiný jazykový jev. Výskyt hovorových slov je v porovnání s ostatními analyzovanými učebnicemi minimální.

5 ZÁVĚR

Bakalářská práce se v teoretické části zabývá vymezením problematiky hovorovosti a názory s tímto vymezením souvisejícími. Ukazuje se, že hovorovost je klíčovým pojmem v oblasti mluvené češtiny a jazykové kultury a v souvislosti s tím se u laiků i lingvistů objevuje řada diferencovaných názorů na stav dnešního mluveného jazyka. Zároveň se potvrzuje, že útvárové chápání hovorové češtiny je v současnosti menšinové. V kontextu s dynamikou vývoje jazyka tak vzrůstá význam náležitého vymezení a pochopení pojmů hovorovost a hovorová čeština i ve školní praxi.

Cílem práce bylo zjistit, jak vybrané učebnice pro základní a střední školu pracují s pojmem hovorovost, zda jej vymezují a pokud ano, jakým způsobem hovorovost definují.

Za tímto účelem jsem provedla excerpce vybraných učebnic českého jazyka pro základní a střední školu a analyzovala jejich obsah podle zvolených kritérií: výskyt pojmů hovorovost / hovorová čeština, jejich případné vymezení. Dále jsem zkoumala výskyt hovorových slov, na které se v učebnicích jako na hovorové neupozorňuje, i v dalších učebnicových textech. Předmětem mého zájmu byla i cvičení zabývající se problematikou hovorovosti a jejich zadání.

Analýzou učebnic jsem došla k následujícím zjištěním:

Hypotéza, že teoretické vymezení pojmu hovorovost (popř. hovorová čeština) bude v učebnicích v souladu se současným vědeckým poznáním, se potvrdila pouze v učebnicích *Český jazyk 9 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia* (Z. Krausová, Fraus) a *Český jazyk pro 1. ročník gymnázií* (J. Kostečka, SPN), ostatní učebnice pojem nedefinují. Hovorovost je v učebnici *Český jazyk pro 1. ročník gymnázií* velmi podrobně vymezena z různých hledisek v souladu se současným vědeckým poznáním. V této učebnici se nepotvrdila hypotéza č. 2. Učebnice obsahuje spíše teoretické poučky a definice, úkoly zaměřené na hovorovost v ní nenajdeme. Učebnice *Český jazyk 9 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia* také nepracuje s hovorovostí v úkolech (pouze při hledání znaků fejetonu).

Učebnice prvního stupně problematiku hovorovosti nezmiňují, pracují se zjednodušeným dělením českého jazyka na vrstvu spisovnou a nespisovnou. Cvičení na téma hovorovost se v učebnici *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ* (V. Styblík, nakladatelství SPN) nevyskytuje, u této

učebnice se nepotvrdila hypotéza č. 2 (nejčastějším zadáním úkolů bude rozeznat hovorová slova od neutrálních).

Ani v učebnici *Český jazyk pro 6. ročník ZŠ* (V. Styblík, nakladatelství SPN) se hovorovost nevynezuje, setkáváme se ale s tímto pojmem v rámci cvičení. V těchto cvičeních se potvrdila hypotéza č. 2. Úkolem je nahrazovat slova „ne plně spisovná“ slovy neutrálními nebo najít v textu hovorová slova. Zadání považuji za nevhodně formulovaná - např.: *Najděte v dopise hovorové výrazy a obraty, které vyjadřují zaujetí pisatele pro věc a vztah k ní.* (cvičení obsahuje jen jeden hovorový výraz, který je nejaktuálnějším zdrojem *Nový encyklopedický slovník* považován za neutrální; jedná se o formální prvek, koncovku –(u)ju^{*}). Za základní považuji zjištění, že hovorovost není vymezena, ale ve cvičení se tento výraz objevuje.

S tímto problémem jsem se setkala také v učebnici *Hravá čeština* (nakladatelství Taktik), hovorovost není definována, ale vyskytuje se ve cvičení. I v této učebnici se potvrdila hypotéza č. 2.: tato cvičení jsou obvykle zaměřena na vyhledání hovorových slov a jejich nahrazování neutrálními. Je pravděpodobné, že je v těchto případech nutný doplňující výklad učitele, jinak žáci řeší úkol pouze intuitivně.

Hypotéza č. 3 se potvrdila – hovorová slova se objevují v zadání úkolů a v didaktických poučkách jen minimálně. Výjimkou je učebnice *Hravá čeština*, která uvádí hovorová slova ve výkladových pasážích o synonymech, o odborných názvech, o metonymii a o rodě činném. Ráda bych také upozornila na učebnici *Český jazyk pro 4. ročník ZŠ*, která ve výkladu o spisovnosti uvádí příklady slov, která v roce vydání učebnice byla považována za nespisovná, v současné době je ale pocítujeme jako hovorová nebo neutrální. Je tedy podle mého názoru nutné upozornit žáky na vývoj českého jazyka a na proces demokratizace.

Hypotéza, že hovorová slova budou součástí učebnicových textů zaměřených na jiný jazykový jev, se potvrdila ve všech případech. Obvykle se hovorové výrazy vyskytují v textech, které nenapsali sami autoři učebnice (použili úryvky z prací jiných autorů). Tyto hovorové prostředky jsou součástí děl, charakterizují postavy nebo jsou autorem záměrně použity v rámci jejich textu.

* Koncovka slovesa v 1. os. č. j. –(u)ju je ve starších zdrojích považována za hovorovou x *Nový encyklopedický slovník* označuje –(u)ju jako neutrální (dochází k neutralizaci hovorového příznaku).

V učebnicích se často opakují stejné hovorové prostředky:

- Morfologické – koncovka 1. os. č. j. –(u)ju
- Hláskové – é > í (př. lítat, vylívat, navlíkat)
- Lexikální – kluk, holka, máma, táta, honem

Nejčastěji se v analyzovaných učebnicích vyskytují jevy lexikální, méně morfologické a nejmenší zastoupení mají jevy syntaktické.

Učebnice *Hravá čeština* (Taktik) z roku 2017 se problematikou hovorovosti zabývá podrobněji než starší učebnice (např. *Český jazyk pro 6. ročník ZŠ*, Styblík – 1998), více pracuje s tímto pojmem a obsahuje větší množství úkolů zaměřených na hovorovost. Předpokládám proto, že se učitelé tomuto tématu budou do budoucna věnovat více než doposud a nebudou nechávat bez povšimnutí tuto zajímavou problematiku, na které mohou dokládat vývoj českého jazyka a proces neutralizace jazykových prostředků i v rámci jazyka spisovného.

Moje sonda potvrdila také fakt, že hovorovosti jako jednomu z významných jevů jazykové kultury je v učebnicích věnována větší pozornost se zvyšujícím se věkem žáků, souvisí to s didaktickou zásadou přiměřenosti. Zásadní je podle mého názoru zjištění, že se v učebnicích s pojmem hovorovost pracuje ve cvičeních i bez vymezení obsahu termínu, a také zjištění, že se můžeme setkat s nejednoznačným zadáním cvičení orientovaného na danou problematiku.

Ze zjištění vycházejících z analýzy vzorku vybraných učebnic podle mého názoru vyplývá, že by bylo vhodné zvětšit spektrum příkladů hovorových jevů v učebnicích a využít ve výuce i učebnicové texty, které hovorové jevy obsahují, a že je nutno věnovat problematice hovorovosti velkou pozornost nejen ve výuce na ZŠ a SŠ, ale také ve výchově budoucích češtinářů i v různých formách školení češtinářů vůbec.

6 RESUMÉ

Problematika hovorovosti a jejího vymezení není jednoduše uchopitelná, v odborné literatuře je zpracována z řady hledisek.

Práce je dělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se zabývá problematikou hovorovosti, jejím vymezením v souladu se současným vědeckým poznáním a komparací názorů na toto téma. V praktické části jsem analyzovala učebnice českého jazyka pro ZŠ a SŠ. Cílem praktické části práce bylo zjistit, jak vybrané učebnice pro základní a střední školu pracují s pojmem hovorovost, zda jej vymezují a pokud ano, jakým způsobem hovorovost definují. Dále jsem zkoumala výskyt hovorových slov, na které se v učebnicích jako na hovorové neupozorňuje, i v dalších učebnicových textech. Předmětem mého zájmu byla i cvičení zabývající se problematikou hovorovosti a jejich zadání.

Má hypotéza ohledně vymezení hovorovosti v učebnicích ČJ v souladu se současným vědeckým poznáním se nepotvrdila, protože jen jedna učebnice z pěti důkladně vymezuje hovorovost.

Toto zjištění považuji za klíčový výsledek mé práce – látku hovorovosti vnímám jako velmi důležitou z hlediska jazykové kultury a do budoucna považuji za nezbytné věnovat jí více pozornosti, než tomu bylo doposud.

7 CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

The topic of the bachelor thesis is a colloquialism in Czech textbooks for elementary schools. This problematics and it's delimitation is ambiguous and there is a lot of theories about this problem.

This thesis has two parts: theoretical and practical. The theoretical part occupys with the problematics of colloquialism – this term is delimited accord in the present science and by the comparison. I analysed Czech textbooks for elementary schools in the practical part. The aim of this part was to find out, how these textbooks work with the colloquialism and how do they define it. I analysed occurrence of the colloquial words, which aren't marked as a colloquial. I researched the exercises with the topic of colloquialism.

My hypothesis about delimitation of colloquiality accord in the present science isn't confirmed. Just one of five textbooks delimits colloquiality.

This ascertainment is the main result of my work for me. I regard the problematics of colloquiality as important and I mean it should be more noticed in the future.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

ZDROJE

KOSTEČKA, Jiří. *Český jazyk pro 1. ročník gymnázií*. 2., upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7235-400-9.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. *Český jazyk 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-536-4.

KŘIVANCOVÁ, Michaela. *Hravá čeština 7: pro 7. ročník ZŠ, v souladu s RVP*. Praha: Taktik, 2017. ISBN 978-80-7563-057-5.

STYBLÍK, Vlastimil. *Český jazyk pro 4. ročník základní školy*. Ilustroval Milada KUDRNOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85937-68-9.

STYBLÍK, Vlastimil. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy*. Ilustroval Jiří KRÁSL. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85937-54-9.

LITERATURA

BĚLIČ, J. *Vznik hovorové češtiny a její poměr k češtině spisovné*. In Havránek, B. ad. (eds.), *Československé přednášky pro IV. Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě, 1958*, 59–71.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČECHOVÁ, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Institut sociálních vztahů 1996

ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 2., opr. a dopl. Redaktor Josef FILIPEC. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0493-9.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. Učebnice pro vysoké školy.

HAVRÁNEK, B. *Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura*. In Havránek, B. & M. Weingart (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura*, 1932, 32–84.

HAVRÁNEK, B. *Nářečí česká*. In *Československá vlastivěda III*, Jazyk, 1934, 84–210.

HUBÁČEK, J. *Slang*. In *ESC*, 2002, 405.

KOPEČNÝ, F. *Spisovný jazyk a jeho forma hovorová*, Naše řeč, číslo 1-2 Články, ročník 33, 1949

KROUPOVÁ, Libuše, FILIPEC, Josef, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-1446-7.

NEBESKÁ, Iva. *SPISOVNÁ ČEŠTINA. Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2012–2017

OUŘEDNÍK, Patrik. *Šmírbuch jazyka českého: slovník nekonvenční češtiny 1945-1989*. V Praze: Paseka, 2005. Smil. ISBN 80-7185-638-X.

PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.

SVOBODOVÁ, Jana. *Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-019-3.

ŠMILAUER, Vladimír. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. Pomocné knihy pro žáky.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

NÁRODNÍ JAZYK | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK#strukturní_útvary_češtiny

SPISOVNÁ ČEŠTINA | *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SPISOVN%C3%81%20%C4%8CE%C5%A0TINA>

HOVOROVÝ STYL | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 06.07.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOVOROV%C3%9D%20STYL>

PROJEVY MLUVENÉ A PSANÉ | Nový encyklopedický slovník češtiny. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Copyright © 2012 [cit. 04.07.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROJEVY%20MLUVEN%C3%89%20A%20PSAN%C3%89>

ARCHAISMUS | Nový encyklopedický slovník češtiny. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARCHAISMUS>

NEOLOGISMUS | Nový encyklopedický slovník češtiny. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. Copyright © 2012 [cit. 28.06.2017].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NEOLOGISMUS>

UJEP | Pedagogická fakulta [online]. Copyright ©h [cit. 20.06.2017].

Dostupné z: <https://www.pf.ujep.cz/pf/osobni-dokumenty/kbo/289-kbo-mitter-studijni-opora-stylistika/file>

Naše řeč – Stylová charakteristika slovní zásoby v mluvených projevech. *Naše řeč - Základní informace* [online]. Copyright © 2011 [cit. 04.07.2017]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5769>

Základní škola Dobřany - Základní škola Dobřany, okres Plzeň-jih [online]. Copyright ©d [cit. 06.06.2017]. Dostupné z: http://www.zsdobrany.cz/e_download.php?file=data/editor/8cs_1.pdf&original=%C5%A0VP+Z%C5%A0+Dob%C5%99any+2016.pdf

Slovník současné češtiny | Lingea s.r.o. . *Nechybujte / Portál o českém jazyce / Lingea s.r.o.* [online]. Copyright © Lingea s.r.o., 2016. Všechna práva vyhrazena. [cit. 06.07.2017]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny>